

Af det asiatiske Kompagnis Historie.

Af

J. H. Deuntzer.

Andet Afsnit.

Efter 1807.

I.

Ved Københavns Bombardement og Besættelse led Kompagniet, saa vidt det kan ses, intet direkte Tab. Derimod standsede Krigen Kompagniets Søfart, og det kom i en øjeblikkelig Pengeforlegenhed, fordi dets Midler stod fast i den store Varebeholdning, og de ikke betydelige Auktionsbeløb, som det havde tilgode, endnu ikke var forfaldne. Det maatte endog andrage om Henstand med Betaling af et Toldbeløb af 13000 Rdl. og fik vel Afslag derpaa, men til Gengæld et Laan af Staten paa 300000 Rdl., hvormed det kom over December Termin 1807, i hvilken der udbetaltes Aktionærene et Udbytte af 6 pCt. Imidlertid bragte Krigsforholdene stor Afsætning til høje Priser, f. Eks. »kinesiske Nankiner^{*)}), som man ifjor købte for 5 ₤ 8 Ⓟ à 1 Rdl. Stykket, ere nu stegne til 13 à 14 ₤

^{*)} Berlingske Tid. f. 25. Jan. 1808.

Af det asiatiske Kompagnis Historie.

Af

J. H. Deuntzer.

Andet Afsnit.

Efter 1807.

I.

Ved Københavns Bombardement og Besættelse led Kompagniet, saa vidt det kan ses, intet direkte Tab. Derimod standsede Krigen Kompagniets Søfart, og det kom i en øjeblikkelig Pengeforlegenhed, fordi dets Midler stod fast i den store Varebeholdning, og de ikke betydelige Auktionsbeløb, som det havde tilgode, endnu ikke var forfaldne. Det maatte endog andrage om Henstand med Betaling af et Toldbeløb af 13000 Rdl. og fik vel Afslag derpaa, men til Gengæld et Laan af Staten paa 300000 Rdl., hvormed det kom over December Termin 1807, i hvilken der udbetaltes Aktionærerne et Udbytte af 6 pCt. Imidlertid bragte Krigsforholdene stor Afsætning til høje Priser, f. Eks. »kinesiske Nankiner^{*)}), som man ifjor købte for 5 ₤ 8 Ⓟ à 1 Rdl. Stykket, ere nu stegne til 13 à 14 ₤

^{*)} Berlingske Tid. f. 25. Jan. 1808.

Stykket ... idag ere de dog faldne noget i Prisen«. I Oktober 1807 solgte Kompagniet Varer for lidt over 300000 Rdl. og i Begyndelsen af 1808 for omtrent 1800000 Rdl. »efter Omstændighederne med god For- del«*), og den Kritik, man**) har rejst over dette Salg, er vistnok ugrundet og kan tildels bevises at være det. De indkomne store Summer satte Kompagniet i Stand til allerede i April at tilbagebetale det omtalte Laan og til at vise sin Patriotisme i endnu større Omfang end i 1801. Det lod paa sit Værft med en Bekostning af 32000 Rdl. bygge 4 Kanonchalupper og skænkede dem til Staten med Takkelage og Tilbehør; det overlod paa Forlangende »Kronprinsessen« og »Arveprinsen« til Forsvarsvæsenet***) »for en Tid at bruges i Hs. Majestæts Tjeneste«, og det leverede Holmen en stor Del Materiel o. desl. uden Fortjeneste. Til Krigens Ofre gav Kompagniet 3000 Rdl. og til »vore norske Brødres og Krigeres Understøttelse« 2000 Rdl.

Uagtet de store Salg i Foraaret 1808 var der endnu mange Varer tilbage, men inden man naaede til at sælge dem, fik Kompagniet ved et Brev fra Schimmelmann af 6. Aug. 1808 Meddelelse om, at

*) Generalfors. 18. Mai 1808.

**) Nathanson S. 759, hvorved bemærkes, at efter Auktionskonditionerne udleveredes Varerne kun mod Betaling eller Sikkerhedsstillelse. Om de to som særligt usolide nævnte Købere viser Generalfors. 18. Mai 1809 og Kompagniets Protokol for dubiøse Fordringer, at der ikke var Tale om noget næneværdigt Tab.

***) Admiralitets Koll. Skr. 25. Febr. 1808. Skibene tilbageleveredes i April 1810, H. Degenkolv, Oplysninger vedr. den danske Flaade, Kbhvn. 1906, S. 14.

Staten agtede at overtage hele Restbeholdningen, og den 31. s. M. udgik der kgl. Resolution derom. Heri erklærede Kongen, at han følte sig »allernaadigst opfordret til at bære Omsorg for, at Kompagniets endnu tiloversværende Beholdning af ostindiske og kinesiske Varer vorder afbenyttet paa en Maade, som er passende med de nærværende Omstændigheder, saa at Statens Fornødenhed og den muligste Sikkerhed for Kompagniets Formue derved tillige blive tagne i Betragtning. I Overensstemmelse dermed, og da Vi ønske at undgaa et almindeligt Forbud mod Udførselen af Theer og Kattuner, hvorved sammes Afsætning vilde vorde mindre fordelagtig for Kompagniet, have Vi allernaadigst besluttet, at Kompagniets Varer skulle anses som en for Staten oplagt eller realiseret Varebeholdning, mod at sammes hele Pengeværdi efter nærværende Konjunkturer straks garanteres og godtgøres Kompagniet«. Staten overtog derpaa samtlige Varer, saaledes at Priserne ved Kompagniets sidste Auktioner lagdes til Grund med Tillæg af 10 pCt. for Kattunerne og 15—20 pCt. for Theerne, desuden blev Tolden 2 pCt. eftergivet, og Kompagniet skulde have Halvdelen af Statens Gevinst ved dens Viderealg af Varerne. Kompagniet fik 1645000 Rdl. i kgl. Obligationer og et mindre Beløb kontant, den nævnte halve Gevinst ca. 368000 Rdl. blev først opgjort i Slutningen af 1811 for Kattunerne og i Juli 1813 for Theerne og ligeledes for næsten hele Beløbets Vedkommende betalt med kgl. Obligationer.

Kompagniet synes med største Beredvillighed at være gaaet ind paa dette Arrangement, og General-

forsamlingen*) vedtog enstemmigt allerunderdanigst at takke Hans Majestæt for det Hensyn, han allernaadigst har taget paa Kompagniets Bedste. Dette er saa meget mærkeligere, som der paa Generalforsamlingen blev oplæst et Brev fra Schimmelmänn, hvori han tilkendegav Direktionen, at Kompagniet ikke kunde faa mere end, hvad Kongen havde fastsat, thi »at anse Overladelsen af Kompagniets Varebeholdning blot som en sluttet Handel, var at betragte den fra en altfor indskrænket Synspunkt«. Det rette Synspunkt finder man senere hos selve Kancelliet**), nemlig at det var en »Bemægtigelse« af Kompagniets Varer. Under Trusel af ved et Udførselsforbud at gøre Varerne omtrent værdiløse, eksproprierede Kongen dem i den Hensigt***) at opnaa »en betydelig Lettelse for Finanserne, der øjeblikkelig behøvede og paa denne Maade fik Lejlighed til at disponere over store Summer i Banko, som igen blev godtgjort Kompagniet ved kgl. Obligationer«. Ved denne Fremgangsmaade lykkedes det da ogsaa Kongen at komme i Besiddelse af ialt 1963818 Mark Banko.

Ved den omtalte Overtagelse af Varer gjordes der vistnok ikke Kompagniet nogen Uret i Henseende til Prisen, men det led senere betydeligt Tab paa Grund af Betalingsmidlet, de kgl. Obligationer. Disse kunde opsiges, Halvdelen med $\frac{1}{4}$ Aars og Halvdelen med $\frac{1}{2}$ Aars Varsel, men Kompagniet opsagde kun 60000

*) Generalfors. 19. Sept. 1808, jfr. ogsaa Berl. Tid. f. 9. Sept. og 26. Sept. 1808.

**) Kskr. 16. Okt. 1834.

***) Finansdep. Skr. 31. Dec. 1816, Oktroikommissionens Indstilling 14. Mai 1821, se ogsaa Rubin 1807—14, S. 197.

Rdl. inden Pengeforandringen i 1813, ved hvilken Obligationerne foreløbigt mistede Størstedelen af deres Værdi*). Om Kompagniet kunde have faaet hele Beløbet udbetalt i Tide, er iøvrigt efter Finansernes Tilstand meget tvivlsomt, og de Bebrejdelser, man**) har rettet mod Direktionen, fordi den ikke betingede sig et andet Betalingsmiddel end kgl. Obligationer, bero paa den Misforstaaelse, at Transaktionen var et frivilligt Salg. Netop fordi dette ikke var Tilfældet, ansøgte Kompagniet***) 1815 om, at Handelen skulde gaa tilbage, saa at Kompagniet tilbageleverede sine 2 Mill. Rdl. kgl. Obligationer og fik Kongens 2 Mill. Mark Banko, og et Par Aar senere foreslog Kompagniet at tilbagelevere 1650000 Rdl. kgl. Obligationer, hvilket var Varernes Værdi 1808, mod at faa 942850 Specier, hvilket var Obligationernes Værdi efter Kursen i 1808. Disse Forslag, der, efter at de kgl. Obligationer var blevne uopsigelige og deres Kurs meget lav, tage sig ud som ganske urimelige, blev sikkert i Erkendelse af Forholdets ejendommelige Karakter ikke helt tilbageviste. Man vilde dog ikke gaa videre end til et Tilbud †) om at indfri de 1650000 Rdl. kgl. Obligationer med rede Sølv, dog ikke med mere end 300000 Specier, men herpaa svarede Kompagniet aldrig, til stor Misfornøjelse for mange Aktionærer ††), der mente, at Sølvet burde have været modtaget og anvendt til en

*) Fr. 5. Jan. 1813 § 34.

**) Nathanson, S. 760 og samme Forfatters Levnetsbeskrivelse af Hofraad D. A. Meyer, Kbhvn. 1816, S. 49, hvorefter det var denne Mand, som fattede Ideen til den omtalte Forretning.

***) Ansogn. 23. Dec. 1815.

†) Resol. 8. Apr. 1817.

††) Generalfors. 11. Marts 1819.

Ekspedition til Kina, men til Held for Kompagniet, da Kursen paa kgl. Obligationer snart bedrede sig saa meget, at Statens Tilbud blev meget ufordelagtigt for Kompagniet. Dette anmodede ogsaa, for det Tilfælde at ingen anden Erstatning kunde faas for Overtagelsen af Varerne 1808, om et Laan af Statskassen paa 400000 Specier, men Svaret*) blev, at dette »saa langt overstiger Finansernes Evne, at man end ikke med den yderste Anstrengelse og bedste Villie ser nogen Mulighed til at kunne yde den attraaede Bistand.« Tilsidst indskrænkede Kompagniet sig til at søge Erstatning for den Avance, som Staten havde haft ved at sælge Varerne videre, men det oplystes da, at der i Virkeligheden ikke havde været Avance, men Tab**), og dermed skrinlagdes Kompagniets Krav for Ekspropriationen.

De direkte Tab, som Krigen tilføjede Kompagniet, indtraf i Begyndelsen af 1808. Frederiksnagor (Serampore) blev den 28. Januar besat af Englænderne, der bemægtigede sig alle Kompagniets derværende Ejendele og bortførte Faktoriets Personale som Krigsfanger***). Foruden en Varebeholdning, nogle Kontanter, Gældsbreve og Inventarium omfattede Bemægtigelsen 4 Kompagniskibe, som laa paa den derværende Red, nemlig »Prinsen af Augustenborg«, »Holsten«, »Kjøbenhavn«, der var usødygtigt og af meget ringe Værdi, og »The Boyne«, som Dagen før Okkupationen var købt og betalt og skulde erstatte »Kjøbenhavn«.

*) Finanscoll. Skriv. 7. Febr. 1816.

**) Kommercecoll. Indstilling 30. Nov. 1821.

***) Kgl. Befaling 13. Jan. 1809 om Udveksling af en Faktoribetjent.

I Trankebar forefandt Englænderne kun lidt Inventar og nogle faa Varer, som »Prinsen af Augustenborg« havde udbragt, ialt næppe af Værdi 2000 Rdl. Endvidere blev »Norge« taget ved Cap den 31. Jan. 1808 og hurtigt prisdømt. Derimod reddedes »Kronprinsen«, som i Januar 1808 var ankommet til Java; dets Ladning og senere Skibet selv blev solgt for ca. 270000 Rdl., der anbragtes som Laan til det bataviske Guvernement og blev tilbagebetalt omend først mange Aar senere og efter adskillige Vanskeligheder. Af Kompagniets Flaade var der herefter kun tilbage de 5 Skibe, som laa i København.

Af det, som i Ostindien blev taget af Englænderne, var Kompagniet saa heldig at redde nogle solide Gældsbreve (promissory notes) til Beløb 490000 sicca rupees, idet Tvistigheder mellem de engelske Myndigheder havde forhindret deres endelige Konfiskation, hvorfor de efter Fredsslutningen maatte tilbageleveres Kompagniet tilligemed vedhængende Rente for 9 Aar. Kompagniet fik Underretning herom i Slutningen af 1816, Fordringerne blev betalte, og næsten hele Beløbet anlagdes i Varer, som med et fragtet Skib hjemkom 1818. De vejende Varer solgtes for 564000 Mark Banko, men Alenvarernes Afsætning gik trevent; Evaluationen af 1818 sættes hele Ladningens Netto-værdi til 550000 Rdl.

Oplysning om Kompagniets direkte Tab ved Krigen giver følgende af Bogholderen affattede og til Oktroikommissionen indleverede Opgørelse af 5. Nov. 1810:

*) Udenrigsdep. Skr. 3. og 7. Dec. 1816.

	Rdl.	℥	ƒ
Kargaisons Konto med Faktoret i Ostindien	1605681	1	8
Etablissement og Kapital i Ostindien.....	430041	2	7
do, i Bengalen.....	126628	4	8
Holstens, Prinsen af Augustenborgs og Kjøbenhavns Kasker og Udredninger.....	341594	1	9
Kronprinsens Kaske, Udredning og Kapital maa anses som dubious.....	443112	4	15
Norge er afskrevet.....	356520	3	6
Bodmeripenge med Kronprinsen.....	5799	4	8
	3309378	4	6
Fragaar Interimskonto med Faktoret i Ostindien.....	559660	2	1
Ialt Tab....	2749718	2	5

Herved maa dog bemærkes, at det for Etablissement og Kapital i Ostindien opførte Beløb angaar det 1796 nedlagte Faktori i Trankebar, at nøjagtigt samme Sum, der væsentligst bestod i uerholdelige Forskud til Vareleverandører, findes i Balancen pr. 11. April 1803 og de fire følgende Balancer, og at den i Evaluationen af 1807, der er affattet før Krigen udbrød, er nedskrevet med 390041 Rdl. 2 ℥, saa at dette Beløb altsaa ikke kan betragtes som tabt ved Krigen. Da endvidere Tabet paa »Kronprinsen« efter det foran meddelte maa formindskes med 270000 Rdl., og mindst 340000 Rdl. maa regnes som indvundne ved de foran omtalte bengalske Gældsbreve, bliver Tabet 1 Mill. Rdl. mindre end angivet eller $1\frac{3}{4}$ Mill. Rdl. At det i alt Fald ikke har oversteget 2 Mill. Rdl., synes at fremgaa af Evaluationen af 1809. Denne har strøget alt, hvad der vedrører Ostindien og de tagne Skibe med Ladninger, og intet beregnet for de bengalske Gældskrav, og kommer da til, at Kompagniets Formue er 1260000 Rdl. mindre end efter Evaluationen for

1807. I Mellemtiden mellem de to Evaluationer har Kompagniet ikke haft andet nævneværdigt Tab end ved Krigen og ingen anden større Indtægt end ved Varesalget. Følgelig maa Krigstabet være de nævnte 1260000 Rdl. med Fradrag af de bengalske Gælds-breves Værdi, men med Tillæg af Gevinsten ved Varesalget, og denne maa altsaa have været over 1 Mill. Rdl., for at Tabet kan naa 2 Mill. Endelig haves i Regnskabet for 1826 en paa de ostindiske Bøger støttet og paa en detailleret Opgørelse grundet Beregning, hvorefter Tabet er 1335265 Pjastre, hvilket efter den i 1826 gældende Kurs bliver 3338162 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, men naturligvis maa beregnes efter Forholdet i Begyndelsen af 1808, hvorefter 1 Pjasters Værdi var mellem $1\frac{1}{3}$ og $1\frac{1}{2}$ Rdl., og Tabet naar da ikke 2 Mill. Rdl. Ogsaa i Oktroikommissionens Indstilling af 14. Mai 1821 anslaaes Tabet til 2 Mill. Rdl., men Kompagniet var af let forstaaelige Grunde tilbøjeligt til at ansætte det saa højt som muligt, undertiden medregnes endog over 1 Mill. Rdl. som tabt ved Regeringens foran omtalte Overtagelse af Varebeholdningen 1808. Direktionen opgiver jævnlig*) Tabet til $2\frac{1}{2}$ Mill. Rdl., og i en Opgørelse af 14. Dec. 1815 sættes det til 2800000 Rdl., men sandsynligvis er herved en eller flere af de Poster, som efter det udviklede maa fradrages, ikke tagne i Betragtning.**)

*) Generalfors. 18. Mai 1809. Ansogn. 29. Septb. 1810 og 23. Dec. 1815.

***) Nathanson S. 758 angiver Tabet til 5 Mill. Mark Banko (ca. 2600000 Rdl.), Falbe Hansen og Scharling, Danmarks Statistik 3, S. 411, Tidsskr. f. Søvesen 1898. S. 391 og 1903 S. 462 Anm. nævne for store Tal.

Allerede den 17. April 1813 opgjorde Kompagniet et Erstatningskrav mod England og indsendte det til Ministrene Schinimelmann og Rosenkrantz. Foruden Erstatning for en Del Varer, Obligationer, Penge og Inventar i Ostindien, som endnu ikke nærmere kunde angives, krævedes der 2086153 Pjastre eller 2781537 $\frac{1}{3}$ Rdl. S., heri iberegnet 30 pCt. forventet Gevinst paa Skibenes Ladninger og 6 pCt. Rente fra 1. Jan. 1809 og endvidere Erstatning for det ved »Kronprinsen« lidte Tab. Haabet om at opnaa Erstatning, hvis Beløb forøvrigt senere synes at være betydeligt nedsat, grundede Kompagniet især paa Udtalelser fra de engelske Myndigheder om, at man ikke viide bemægtige sig privat Ejendom, og England gav ogsaa adskillige af Kompagniets Søfolk Godtgørelse for fratagne private Ejendele, indtil deslige Krav ved 20 Aars Forløb ansaas for præskiberede*). Kompagniets Reklamation, der støttedes af den danske Gesandt i England og Generalkonsulen i London, mødte imidlertid ingen gunstig Modtagelse hos den engelske Regering og fandt ikke »Indgang« hos Prinsregenten, til hvem der 1818 blev indgivet en Petition, ledsaget af en af engelske Jurister affattet Betænkning. 1821 udtalte**) Direktionen, at der var indtruffet Omstændigheder, som gav et omend meget svagt Haab om et godt Resultat; muligvis sigtes der til, at Danmark 1821 tilbød England at købe vore ostindiske Besiddelser***). Iøvrigt vides, at Kompagniet antog en Dr. juris Buchholtz fra Lübeck

*) Se foran S. 389 og Udenrigsdep. Skr. 15. Sept. 1828.

**) Generalfors. 15. Marts 1821.

***) Udenrigsdep. Skriv. 23. Mai 1821. Forhandlingerne blev afbrudte 1827.

til at gennemføre dets Reklamation mod Andel i Udbyttet, og det ses*), at Sir James Mackintosh 1830 i det engelske Underhus har anmeldt at ville bringe det danske Krav frem, og at Handelskamret i Birmingham har indgivet en Petition om det til Underhuset, men nogen Debat i Parlamentet synes ikke at have fundet Sted. Endnu paa en Generalforsamling 1840 gav Direktionen en Fremstilling af dens forgæves Forsøg paa at udvirke Erstatning**), men Indholdet af denne Fremstilling kendes ikke.

Heller ikke lykkedes det***) Kompagniet at faa genoprettet det tidligere Forhold til det engelske Kompagni i Ostindien, hvorefter dette leverede visse Kvanta Salpeter og Opium til billig Pris. I de sidste 7 Aar før Krigen havde det danske Kompagni derved haft en aarlig Gennemsnitsfortjeneste af 72000 Specier.

II.

Efter det store Salg 1808 havde Kompagniet over 2¹/₂ Mill. Rdl. i opsigelige Obligationer i Statskassen og Depositokassen, men at uddrage dette store Beløb kunde ikke ske uden betydelig Forstyrrelse af vore Pengeforhold, og efter den høje Kurs for fremmed Valuta syntes det desuden tilraadeligt at opsætte Afbetaling af den udenlandske Gæld til bedre Tider. Aktierne, hvis højeste Pris i 1808 var 440 Rdl., dalede vel, efterhaanden som Krigstabet blev bekendt, i Aarets Løb til 365 Rdl., men der blev givet 8 pCt. Udbytte,

*) Times f. 10. Juli og 4. og 23. November 1830.

**) »Fædrelandet« f. 22. Aug. 1840.

***) Udenrigsdep. Skr. 31. Jan. 1823.

og i Begyndelsen af 1809 var Prisen nær oppe ved 400 Rdl. En af de væsentligste Grunde til, at man var ved saa godt Mod, var, at Kongen, som en Slags Trøst for det ved Ekspropriationen af Varebeholdningen skete Indgreb i Kompagniets Forhold, samtidigt dermed*) og under Henvisning til dets patriotiske Ofre ikke blot havde lovet at give Kompagniet en ny Oktroi, naar den da gældende udløb, men ogsaa havde givet nogle ganske vist temmelig vage Tilsagn om eventuelle særlige Begunstigelser »som en Opmuntring og Lettelse i de Uheld, der have truffet det«.

Imidlertid var det langt fra, at Tiderne bedredes, og da det var et naturligt Ønske at faa Klarhed over Kompagniets Stilling, besluttedes det at optage en ekstraordinær Evaluation 1809. De hvert Aar pr. 11. April affattede Balancer var nærmest formelle Bogholderipræstationer med ringe Hensyn til de opførte Værdiers Realitet og uden Hensyn til de virkelige Kurser, skønt disse især efter 1807 var af største Vigtighed for en rigtig Bedømmelse af Stillingen. Balancerne kunde saaledes vise, at hele Aktiekapitalen var tilstede og endda et Overskud, paa Tidspunkter, hvor Kompagniet i Virkeligheden var insolvent eller nær derved. Derimod var Evaluationerne langt mere paalidelige, og omend Kompagniets Revisorer, der affattede dem, undertiden kunde have været lidt strængere, give de et ganske anderledes tro Billede af Forholdene end Direktionens i Almindelighed altfor rosenfarvede Fremstillinger paa Generalforsamlingerne. Saa vel Balancerne som Evaluationerne blev vel fremlagte

*) Resol. 31. Aug. 1808.

paa Generalforsamlingerne, og i alt Fald Balancerne blev der refererede i Hovedtrækkene, men de blev ikke trykte, uagtet Kompagniet ellers ikke var sparsomt med Tryksager, og det var derfor vanskeligt for Interessenterne at underkaste dem en indgaaende Kritik. Driftsregnskaber blev slet ikke fremlagte, men som oftest angaves dog Aarets Gevinst eller Tab. Balancen pr. 11. April 1809 viste et Overskud udover Aktiekapitalen af ca. 150000 Rdl., men den paa Grundlag af denne Balance opgjorte Evaluation indeholdt, at omtrent $\frac{1}{4}$ af Aktiekapitalen var tabt, idet Formuen udgjorde 1835000 Rdl., og at hver Aktie derfor kun var lidt over 382 Rdl. værd, og hvis man opførte den udenlandske Gæld til den rette Kurs (Evaluationen sætter den iøvrigt noget for gunstig for Kompagniet), blev Formuen kun 1050000 Rdl., og altsaa hver Akties Værdi kun 220 Rdl. Forskellen mellem Balancen og Evaluationen beroede nu vel for en stor Del paa, at sidstnævnte afskrev hele Krigstabet, men Balancen kun et mindre Beløb foruden Tabet af »Norge« — først mange Aar senere, da ethvert Haab om Erstatning var ude, kom hele Krigstabet ind i Balancerne — men allerede paa Generalforsamlingen i Januar 1809 oplæstes Faktoriets Indberetning om Tabet i Ostindien, og man kunde med Sikkerhed vide, at Tabet maatte blive større, end Balancen viste. Direktionen erkendte ogsaa paa en Generalforsamling*), at Aktiekapitalen ikke fuldt var i Behold, men foreslog dog et Udbytte af 4 pCt., og Generalforsamlingen, der holdt sig til, at Balancen uagtet betydelige Afskrivninger viste Overskud udover

*) Generalfors. 18. Sept. 1809.

Aktiekapitalen. forhøjede det til 6 pCt. Nogle Maaneder efter erklærede*) Direktionen, at naar Kompagniets hele Gæld var betalt og det nævnte Udbytte fordelt, maatte man »efter den maadeligste Ansættelse« af alle fra Krigen levnedede Effekter anslaa hver Akties »intrinseque« Værdi til 350 Rdl., og Prisen var ogsaa det meste af Aaret omtrent 400 Rdl., men da nogle forsigtige Aktionærer begærede**) en Generalforsamling indkaldt for at opløse Kompagniet og derved redde det betydelige Beløb, som Aktierne skulde være værd, maatte Direktionen skriftligt tilstaa***), at den angivne Værdi ikke passede, hvis man vilde realisere, idet Kurserne da vilde medføre store Tab.

Uagtet Balancerne stadigt viste samme fortræffelige Stilling, kom dog det sande Forhold mere og mere frem, og med 1810 begynder en lang Aarrække, i hvilken Kompagniet ikke gav Interessenterne noget Udbytte. Aktiernes Pris dalede bestandigt og var i Slutningen af 1811 under 200 Rdl.

Den udenlandske Gæld blev mere og mere trykkende. Den bestod væsentligst af en Gæld paa 49000 taels à 6 pCt. Rente, stiftet 1806 i Kina til Indkøb af Hjemladning, og den foran omtalte hollandske Gæld paa 1 Mill. fl. à 5 pCt. Rente stiftet 1805. Disse Gælds posters nominelle Beløb var henholdsvis 96910 Rdl. og 521787 Rdl., og med disse Summer var de opførte i Balancerne, men beregnede efter den virkelige Kurs udgjorde de efter Evaluationen af 1809 tilsammen omtrent $1\frac{2}{3}$ Mill. Rdl. og efter Evaluationen af 1812

*) Ansøgn. 1. Nov. 1809.

**) Skriv. 31. Dec. 1809.

***) Skriv. 21. Febr. 1810.

næsten $3\frac{3}{4}$ Mill. Rdl. Evaluationen af 1812 viser da ogsaa, at hele Aktiekapitalen var tabt, og at der desuden var et Underskud af 969000 Rdl., og sammenlignet med Evaluationen af 1809, der viser en Formue af omtrent 1 Mill. Rdl., naar den udenlandske Gæld beregnes efter den virkelige Kurs, er der altsaa i disse tre Aar en Tilbagegang for Kompagniet af 2 Mill. Rdl. At Tilbagegangen dog er ca. 300000 Rdl. mindre end Tilvæksten af den udenlandske Gæld, hidrører væsentligst fra, at betydelige Beløb indgik efter 1809 fra Kompagniets udenlandske Skyldnere.

De kinesiske Kreditorer fik lige fra 1806 hverken Afdrag eller Renter, og synes at have fundet sig deri uden Bemærkninger, men den hollandske Gæld, der forfaldt til Betaling i Oktober 1811, maatte klares. Det lykkedes ved Statens Mellekomst*) at faa Laanet gjort uopsigeligt, saa længe Krigen varede og Renten betaltes, mod at Kongen garanterede Gælden, men efter Pengeforandringen 1813 var Kompagniet ude af Stand til at betale Renterne, der i Juli 1813 udgjorde 62000 Mark Banko eller efter Kurs 200000 Rdl. Sølv**) eller 1200000 Rdl. N.

Iøvrigt var der indtil Krigens Slutning intet andet for Kompagniet at gøre end at vegetere i tvungen Uvirksomhed, thi at drive Kaperi, som det var foreslaaet, vilde man ikke indlade sig paa, da det dels var resikabelt, dels kunde skade eventuelle Reklamationer om Skadeserstatning hos Englænderne efter Krigens Ophør. Man realiserede efterhaanden en af de smaa

*) Rubin, 1807—14, S. 206. **) Naar der i det følgende sigtes til Rdl. Sølv, er det udtrykkeligt angivet.

Pladser, de tre Skibe »Dannebrog«, »Arveprinsen« og »Danmark« og endel Materiel, alt til ganske gode Priser, og indførte enkelte mindre Besparelser. Men da nogle Aktionærer mente, at det, som der nu var at bestille, vel kunde besørges af et mindre Personale, satte Direktionen sig derimod og fandt »intet at rabattere« i Kompagniets faste aarlige Udgifter, der løb op til over 38000 Rdl. At Generalforsamlingen*) slog sig til Ro dermed, forundrer mindre, naar man erfarer, at den begyndte med Oplæsningen af et samme Dag modtaget Brev fra Schimmelmänn, hvori han udtalte, at Kongen muligvis helt eller delvis vilde sikre Aktiernes Værdi. Iøvrigt gik dog Decisorerne ind paa foreløbigt at fungere gratis, og i 1813 og 1814 begrænsede man Antallet af Direktører til to.

Under de iøvrigt saa fortvivlede Forhold stod det som et Lyspunkt for Kompagniet, at Kongen samtidigt med Varebeholdningens Overtagelse 1808 havde givet bestemt Løfte om at forny Oktroien og skabt et ikke ganske ugrundet Haab om, at der vilde blive givet nye fordelagtige Privilegier. Man benyttede sig da ogsaa straks af det kongelige Tilsagn ved i Efteraaret 1808 at ansøge om Oktroiens Forlængelse for 20 Aar paa de bedst mulige Vilkaar, og da der var hengaaet et Aar uden Svar, indgav Kompagniet et nyt Andragende**), hvorefter det vilde nøjes med Oktroiens Forlængelse indtil 3 Aar efter Fredsslutningen, i Fald det ansaas for betænkeligt under de ostindiske Besiddelsers Okkupation at bestemme noget endeligt om Oktroien, men tillige anholdt om at faa Toldindtægten af den The,

*) Generalfors. 15. Febr. 1811. **) Ansogn. 1. Nov. 1809.

som indirekte indførtes, eller andre nye Indtægtskilder efter Kongens Skøn. Som Svar herpaa blev der ved Resol. 6. Marts 1810 nedsat en Kommission til at afgive Betænkning om Sagen, men da Kompagniet næppe uden Grund frygtede for, at dette vilde trække for længe ud, opnaaede det ved ny Ansøgning*) at faa Løfte***) om Oktroiens Forlængelse indtil 3 Aar efter Fredsslutningen, saafremt der kunde tilvejebringes en Ordning af det hollandske Laan. Kongen forbeholdt sig dog efter Tidsomstændighederne nærmere at bestemme Toldafgifterne af de af Kompagniet indførte Varer, og dets Ønsker om nye særlige Privilegier omtaltes ikke med et Ord. Kompagniet forhørte sig nu, om man ikke havde forebragt Kongen disse Ønsker, der var forøgede med Anmodninger om at faa Tolden af alle kinesiske og ostindiske Varer eller Rekognition deraf***), og om at Kongen — efter Schimmelmanss foran omtalte Antydning — skulde garantere Aktiernes Paalydende †), men fik det korte Svar ††), at det skulde have sit Forblivende ved, hvad der var bestemt. Imidlertid blev det hollandske Laan ordnet, og efter at Kompagniet havde erindret om †††), at det nu hastede, da Oktroiens udløb den 12. April 1812, kom endelig Pl. 9. April 1812, der bekendtgjorde, at Oktroiens var forlænget indtil 3 Aar efter den eventuelle Fredsslutning. Kompagniet greb Lejligheden til at takke derfor og tillige under Paaberaabelse af de kongelige Udtalelser fra 1808 at ansøge§) om de tidligere angivne eller

*) Ansøgn. 29. Sept. 1810. **) Resol. 21. Juli 1811. ***) Ansøgn. 29. Sept. 1810. †) Ansøgn. 6. Marts 1811. ††) Resol. 4. Juli 1811. †††) Skriv. 29. Jan. 1812. §) Ansøgn. 13. Juli 1812.

andre Fordele til nogen Erstatning for den aarlige Underbalance, som Kursen paa Renten til Holland forvolder, da Kompagniet ellers maa gaa til Grunde, men Kongen*) svarede blot med at love at ville beskytte og opretholde Kompagniet og, naar Tidsomstændighederne forandre sig, tage nærmere Hensyn paa at forunde Kompagniet saadanne Benaadninger, som kunde være passende og tjenlige for Statens og Kompagniets Vel, og med disse diplomatiske Udtalelser maatte Kompagniet lade sig nøje.

III.

Efter Fredsslutningen 1814 ejede Kompagniet vel endnu to Skibe, men havde hverken Penge eller Kredit. Evaluationen af 1815 viser foruden Tab af Aktiekapitalen et Underskud af næsten $2\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. altsaa sammenlignet med Evaluationen af 1812 en (nominel) Tilbagegang i de 3 Aar af omtrent $1\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. Dette skyldtes ikke den udenlandske Gæld, der tvertimod paa Grund af en gunstigere Kurs var ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. mindre, men væsentligst Pengeomskrivningen 1813 og de lave Kurser paa kgl. Obligationer.

Medens Kompagniet saaledes var ude af Stand til at foretage nogen Ekspedition, anmodede Brødr. Tutein, Ryberg & Co., Blachs Enke & Co. m. fl. om dets Samtykke til, at de foretog en Ekspedition til Kina, og da man ikke kunde blive enig om Vederlaget — Kompagniet forlangte 10 pCt. Rekognition, medens der kun blev tilbudt 5 pCt. — henvendte Tutein m. fl. sig

*) Reskr. 21, Juli 1812.

til Kongen, idet de særligt paaberaabte sig, at Landet ikke var tilstrækkeligt forsynet med direkte indførte kinesiske Varer. For at forhindre at Tilladelsen blev givet, søgte Kompagniet at samle den fornødne Kapital til selv at foretage en Ekspedition til Kina eller Batavia eller til begge Steder ved Tegning af Bidrag fra Aktionærerne, men da Ansøgerne ikke kunde vente længere paa Svar, og det desuden kunde forudses, hvad ogsaa slog til, at der intet vilde komme ud af Kompagniets Forsøg, gav Kongen, allerede før Subskriptionen var sluttet, den ønskede Tilladelse.*) Betingelserne var, at der skulde betales de samme Afgifter til Staten, som Kompagniet svarede, at Hjemladningen skulde oplægges i Kompagniets Pakhuse og sælges ved offentlig Auktion, og at der af Auktionsbeløbet skulde ydes Kompagniet en Rekognition af 7 pCt. Skibet »Antoinette« afgik da i Foraaret 1815 til Kina, og vendte tilbage efter 15 Maaneders Fraværelse, hvoraf 2 Maaneder medgik i Rio Janeiro, og skønt det kun var paa 133¹/₂ K. L., maa dets Ladning være udbragt til over 170000 Rdl. (over 90000 Rdl. S.), thi de 7 pCt. Rekognition til Kompagniet udgjorde 12000 Rdl. (64000 Rdl. S.). Dette synes næsten utroligt, men Beløbet findes i Kompagniets Kassebog som betalt i 1817 og 1819, og der var en Højesteretsdom**) om dets Beregning. Der var forresten desuden Føringsgods til Værdi henved 18000 Rdl., efter Rekognitionen at dømme. Det berettes***), at denne Ekspedition bragte Rederne en god Fortjeneste, og dette er, skønt en Del fra Auktionen uind-

*) Resol. 22. Marts 1815.

**) H. R. Dom 15. Jan. 1819.

***) Nathanson S. 829.

løste Varer næste Aar maatte sælges for Spotpris for første Købers Regning*), sandsynligt efter de anførte Tal, saa meget mere som de nævnte Handelshuse straks androg om og, uagtet Kompagniet søgte at hindre det, fik Tilladelse til en ny Ekspedition til Kina med Skibet »Norden«, iøvrigt paa noget bedre Vilkaar**), navnlig blev der indrømmet Fritagelse for Rekognition til Kompagniet for den Del af Hjemladningen, der atter udførtes. Denne Ekspedition skal »mere paa Grund af Kursfluktuationer end Konjunkturerne« ikke have givet saa godt Resultat som den første. Efter Kompagniets Bøger solgtes Ladningen for henved 450000 Rdl. S., udført blev for noget over 55000 Rdl., og Rekognitionen blev 27248 Rdl. 1 fl 2 p S. Flere Tilladelser til Ekspeditioner til direkte Indførsel af Kinavarer end de to omtalte blev ikke givne, men der blev vistnok heller ikke ansøgt derom. Derimod kom der af og til Ansøgninger om direkte Indførsel af enkelte i Reglen smaa Partier af The, men Kompagniet nægtede næsten altid at give Samtykke dertil.***)

Det omtalte private Initiativ gjorde det klart for Kompagniet, at det nu maatte gøre en Kraftanstrengelse. Dels kunde det — som ogsaa fra Regeringens Side tilkendegivet †) — ikke vente at beholde sin Eneret, naar den ikke benyttedes til andet end til at hæve Skat af andres Virksomhed, dels var det ved de allerede stedfundne Forhandlinger om Oktroien givet, at Regeringen ikke af blot Medlidenhed med Kom-

*) Nyeste Skilderi af København f. 1817 S. 327. **) Resol. 27. Marts og 4. April 1816. ***) Komp.s Skriv. 30. Dec. 1819, 3. Febr., 29. Febr. og 30. Sept. 1820. †) Kommercekoll. Skr. 28. Dec. 1814 og 28. Okt. 1815.

pagniets store uforskyldte Tab eller som Tak for dets Patriotisme i Krigens Tid vilde gøre noget synderligt for det, naar det ikke i Gerningen viste, at det var levedygtigt. Direktionen erkendte*) ogsaa »at det synes nu at være den mest kritiske Tidspunkt for vort Kompagni«. Det gjaldt nu baade om at sikre, hvad man kaldte Kompagniets »juridiske Tilværelse« nemlig Oktroiens Fornyelse, og om at skabe dets merkantile Eksistens ved at lægge en rigtig Plan for dets Virksomhed. Man vedtog derfor enstemmigt et Forslag om at nedsætte en Kommission af 6 Aktionærer for at undersøge Kompagniets Tilstand i det hele saa vel med Hensyn til Handelens Fortsættelse og Oktroiens Fornyelse som, i Fald disse »Genstande« ikke kan opnaas, med Hensyn til Kompagniets mulige Opløsning. Resultatet af denne Kommissions Arbejde var, at man skulde stræbe at opretholde Kompagniet, hvis Opløsning paa dette Tidspunkt vistnok heller ikke vilde have indbragt Aktionærene noget, søge Oktroien fornyet paa 20 Aar og andrage om forskellige særlige Begunstigelser.

I Slutningen af 1815 ansøgte**) da Kompagniet om at faa Oktroien, der udløb den 14. Jan. 1817, forlænget paa 20 Aar. Det erklærede, at det vel havde lidt store Tab og ikke for Tiden kunde likvidere uden Under-skud, men at det dog endnu besad Midler til at komme i Virksomhed og gennem denne haabede selv at kunne indfri det hollandske Laan, som Kongen var Garant for. Tillige anholdt man om Eneret til at indføre The, indtil Kompagniets første Skib til Kina var vendt hjem,

*) Generalfors. 6. Okt. 1815. **) Ansogn. 23. Dec. 1815.

om 5 pCt. Rekognition af private ostindiske Ekspeditioner og om flere andre nye Privilegier. Ansøgningen blev ved en Deputation afleveret til selve Kongen, der »anhørte samme paa den Højstsamme særegne og enhver Hans Undersaatter saa velbekendte hulde Maade og naadigst tilsagde at ville tage Kompagniets Anliggender i nøjeste Overvejelse«. Tiden gik dog, uden at der kom Svar, men da Kompagniet nogle Gange havde bragt sig i Erindring, tilsidst med den afgørende Motivering, at »den gamle Oktroi idag udløber«, blev Oktroien forlænget*) paa 3 Aar altsaa til 14. Jan. 1820, og Kongen lovede ikke at give andre Tilladelse til Kinaekspeditioner i 3 Aar, hvis Kompagniet selv udsendte en Ekspedition i hvert af disse 3 Aar, en Betingelse, som Kompagniet ganske vist ikke opfyldte, men der var heller ingen Privat, der anmodede om den nævnte Tilladelse.

Om de særlige Privilegier, som Kompagniet troede at have Udsigt til, blev der ikke talt, men faa Dage efter Oktroiens Forlængelse nedsatte**) Kongen en Kommission paa 8 Medlemmer »for at overveje, under hvilke Vilkaar en ny Oktroi overensstemmende med Statens og det asiatiske Kompagnies Tarv kan være at forunde dette Handelsselskab«. Medlemmerne var Moltke fra Rentekammeret, A. S. Ørsted og Cold fra Kancelliet, Kirstein og Thonning fra Kommercekollegiet, Holten fra Statsgældkontoret og to af Kompagniet foreslaaede Mænd, Direktøerne Klingberg og Fr. Tutein. Denne Kommissions Forhandlinger gik imidlertid hur-

*) Resol. 23. Jan. 1817 jfr. Plak. 29. Jan. s. A. **) Resol. 29. Jan. 1817.

tigt i Staa, da Kompagniet ikke fyldestgørende kunde oplyse Muligheden af, at det kunde bestaa, og man da vilde afvente om en særlig Understøttelse fra Staten eller forandrede Omstændigheder muligvis kunde forbedre Kompagniets Stilling.

Det store Underskud paa henvend $2\frac{1}{2}$ Mill. Rdl., som Evaluationen af 1815 udviste, beroede, som foran omtalt, væsentligst paa de uheldige Kursforhold og var forsaavidt kun nominelt, som det ved bedre Kurser vilde formindskes eller forsvinde, naar Kompagniet kunde undgaa Opgørelse, saa længe de slette Tider vedvarede, og i 1816 dagedes det ikke lidt for Kompagniet. Det hollandske Laan blev ved Statens Mellekomst*) bragt i Orden, saaledes at det blev uopsigeligt til 1825 mod, at de ikke betalte Renter for de tre sidste Aar udrededes i 8 Aar med $\frac{1}{8}$ aarligt og den fremtidige Rente prompte blev erlagt, og til denne Rentebetaling ydede Rigsbanken et Laan af 80000 Rdl. Endvidere kom henad Aarets Slutning den glædelige Efterretning, at de foran omtalte 490000 sicca rupees i Bengalen var reddede, og dette var efter Kursen et meget stort Beløb i Rdl. Tillige steg Kursen paa Kompagniets kgl. Obligationer betydeligt. En Opgørelse, som Tutein fremlagde for Oktroikommissionen i Februar 1817, ser saaledes ud:

Gæld i Kina	106055 Sp.	
» » Holland	455680 »	
		561735 à 6 Rdl. 1 ₤ = 3464033 Rdl.
Kompagniet skylder i S. V. 428700	803814 *	
» » i N. V.	99611 *	
		<hr/> 4367458 Rdl.

*) Finanskoll. Skr. 29. Jan. 1816.

Kgl. Obligationer 2177633 à 75 pCt.	1633222 Rdl.
Private Obligationer.....	20000 >
Ejendomme....	500000 >
Bengalsk Krav 245000 Sp.....	1510833 >
	<hr/>
	3664055 Rdl.

Herefter vilde der vel være en Fremgang mod Evaluationen af 1815 af ca. 1800000 Rdl., men dog endnu et Underskud af ca. 700000 Rdl., og hvis man likviderede, vilde der altsaa ikke tilfalde Aktionærene noget, og Kreditorerne vilde kun faa lidt over 80 pCt. Dog tilføjer Tutein, at hvis man ikke anser det for Pligt at betale Kineserne (!), vilde Massen forbedres med ca. 654000 Rdl., og da vilde Aktiver og Passiver omtrent balancere. Denne Opgørelse, der naturligvis ikke kunde styrke Kompagniets Kredit hos Oktroi-kommissionen, maa dog berigtiges, forsaavidt der ikke er taget Hensyn til det bataviske Krav, der af Tutein maa være betragtet som ganske usikkert, men snart viste sig at være godt, og som anslaaet til noget over 200000 Specier efter den af Tutein beregnede Kurs vilde forbedre Status med ca. $1\frac{1}{4}$ Mill. Rdl., saa at Kompagniet blev solvent, og der blev omtrent $\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. til Aktionærene. Aktierne blev i Begyndelsen af 1817 solgte til Priser omkring 300 Rdl., men havde noget forinden staaet i 365 Rdl.

Det er muligt, at Direktionen ikke har ønsket at fremstille Kompagniets Stilling som gunstigere, end det var absolut sikkert, for ikke at mødes med Krav om straks at genoptage Kompagniets Ekspeditioner til Asien, hvilket den vistnok med Rette*) ikke var tilbøjelig til.

*) Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn f. 1817, Sp. 513 om Kina-ekspeditioner.

Hele Ansvaret i saa Henseende hvilede nemlig nu udelukkende paa Direktionen, idet Kompagniets Styrelses-sæt var undergaaet en hel Revolution, hvorved Konventionens Bestemmelser herom blev suspenderede, og Direktøerne udrustedes med uindskrænket Myndighed. I Erkendelse af, at den første Betingelse for at bringe Kompagniet fremad var at give dets Bestyrelse en Form, som ydede »større Hurtighed, Kraft og Hemmelighed i Forhandlingerne«, vedtog en Generalforsamling 25. Okt. 1816 med meget stor Stemme flerhed at frigøre Direktøerne for Nødvendigheden af at indhente Generalforsamlingens Samtykke og af at raadspørge Kompagniets bestandige Kommission. Tillige besatte man de to ledige Direktørpladser, den ene med Fr. Tutein, og bemyndigede Direktionen til at optage et Laan paa 300000 Pjastre til Udsendelse af Ekspeditioner.

Der blev nu ikke holdt Generalforsamling førend i Foraaret 1819, og i denne Mellemtid bedredes Kompagniets Stilling betydeligt. Evaluationen af 1818 viser, at Kompagniet ejede lidt over 1100000 Rdl., at altsaa ikke langt fra Halvdelen af Aktiekapitalen var i Behold, og at der var en Fremgang i Sammenligning med Evaluationen af 1815 af over $3\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. Dette berode væsentligst paa de gunstige saavel udenlandske som indenlandske Kurser; alene paa Kompagniets kgl. Obligationer til Beløb omtrent 2 Mill. Rdl. var der indvundet 800000 Rdl., idet Kursen 1815 var sat til 50 pCt., men i Evaluationen af 1818 beregnes til 90 pCt. Den kinesiske Gæld, hvorpaa 1818 var afbetalt 10000 taels, og den hollandske Gæld var efter Kursen tilsammen henved 2 Mill. Rdl. mindre, og det bengalske

Krav, der i 1815 ikke toges i Betragtning, er i Evaluationen af 1818 opført med 550000 Rdl. Den enevældige Direktion holdt sig uvirksom, indtil Pengeforholdene bedredes, men da optog den 1818 i Altona et Laan paa 300000 Mark Banko paa 3 Aar til 7 pCt. Rente, og denne Sum i Forbindelse med, hvad der indkom ved Salg af 800000 Rdl. kgl. Obligationer til Kurs 90 à 92 pCt., blev anvendt til en Ekspedition til Ostindien med »Kronprinsessen«, der afgik i November 1818. og hvormed Kompagniets Søfart efter 11 Aars Hvile var genoptaget. Skibet blev, vistnok af Frygt for Sørøvere, sat i »usædvanlig« Forsvarsstand med mange fra Staten laante Kanoner. Det samme skete næste Aar med »Christianshavn« og endnu 1833 med »Frederik VI«.

Da Direktørerne paa Generalforsamlingen 11. Marts 1819 gjorde Rede for det forløbne Tidsrum siden sidste Møde, skulde man tro, at der maatte herske lutter Tilfredshed, men »Turbulenze og Etourderie af Parti-aanden« gjorde sig gældende og beherskede fra nu af Kompagniets Generalforsamlinger. Det var navnlig et Forslag om at sælge Wilders Plads, der vakte Mistemning og Mistro hos Aktionærerne især mod Tutein, idet man fandt det forunderligt at foreslaa det, skønt Direktionen ikke behøvede Generalforsamlingens Samtykke, og uden at give nærmere Oplysning om Salgssummen m. v. samt uden Hensyn til, at Pladsen var fordelagtigt udlejet. Resultatet blev, at Forslaget forkastedes med stor Stemme flerhed, og kort efter*) fattede man, omend kun med 2 Stemmers Majoritet, mod Direktionens Ønske den sikkert meget uheldige Be-

*) Generalfors. 3. Juni 1819

slutning, at Direktørernes ekstraordinære Myndighed skulde ophøre og alt vende tilbage til det gamle Spor. *)

I Slutningen af 1819 afgik »Christianshavn« med 119 Mands Besætning paa en Kinafart, om hvis første Afsnit Digteren Poul Møller, der fulgte med som Skibspræst, har meddelt nogle Optegnelser, og i Sommeren 1820 kom »Kronprinsessen« hjem fra Kompagniets første og sidste Ekspedition til Forindien efter 1807. Af dette Skibs Hjemladning, der væsentligst bestod af Indigo, solgtes hurtigt henved $\frac{2}{3}$ med Fortjeneste, men Ekspeditionen kan dog næppe have bragt Kompagniet Fordel, allerede fordi den varede for længe nemlig $18\frac{1}{2}$ Maaned, hvoraf næsten 9 Maaneder gik med at vente paa Hjemladning, hvad naturligvis var kostbart for det store Skib med 98 Mands Besætning. Dertil kom, at Kompagniet nu ikke længere vovede at sejle med Ladningen uassureret, saa at Omkostningerne forøgedes med Forsikringspræmien, der var 5 pCt. ud og lige saa meget hjem. Det viste sig ogsaa, at en stor Del af Ladningen ikke kunde sælges uden Tab. **) Iøvrigt havde man, allerede inden Skibet kom hjem, besluttet at hæve Faktoriet i Frederiksnagor og ophøre med Farten paa Forindien ***), men af Hensyn til Oktroi-forhandlingerne blev dette udsat, og Ejendommene i Indien blev først solgt 1840.

Efter »Kronprinsessen«s Hjemkomst foreslog man at udsende en ny Ekspedition til Kina med samme

*) Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn for 15. Juni 1819, N. C. Biering, Til Interessenterne, Kbhvn. 1820 og Fr. Tutein, Til Publicum, Kbhvn. 1820. **) Generalfors. 7. Dec. 1820. ***) Ludvigsen, Erindringer osv., S. 8.

Skib, ikke mindst fordi man vilde give Oktroikommis- sionen Indtrykket af, at Kompagniet udfoldede en livlig Virksomhed. Tutein var imidlertid en bestemt Mod- stander af Ekspeditionen, der efter hans Mening kun kunde bringe Tab, eftersom Markedet for kinesiske Varer i Danmark var overfyldt, og der ikke kunde ventes Afsætning til Udlandet. Den bestandige Kom- mission, der ikke var meget stemt for Ekspeditionen, ønskede, at man i alt Fald skulde benytte et befragtet mindre Skib, og Enden blev, at Generalforsamlingen*) forkastede Forslaget med ringe Stemme flerhed.

»Christianshavn« vendte hjem i Sommeren 1821 efter en Fraværelse af over 20 Maaneder, hvoraf over 4 Maaneder i Kina. Døden havde bortrevet Overstyr- manden, Superkargoen, Underlægen, Styrmanden, Hov- mesteren og adskillige Matroser, men Rejsen havde paa den anden Side flere Lyspunkter. Udladningen blev solgt med ikke ubetydelig Fordel, og Skibet tjente ca. 12000 Rdl. S. i Fragt for Ris og Rødtræ fra Manilla til Kina. Her forefandt man alle Kompag- niets Ejendele urørte i det Hus, der benyttedes under Ekspeditionernes Ophold i Kina, og man gensaa Kom- pagniets gamle Ven, den kinesiske Købmand Chonqua, som med urokkelig Tillid taalmodigt havde ventet paa sine Penge fra 1806. Han fik nu sit Krav betalt med noget Afslag i Renten og laante atter Kompagniet en endnu større Sum, over 66000 taels, til Indkøb af Hjemladning. Mindre behageligt var det, at han sam- vittighedsfuldt havde opbevaret et for Kompagniet i Slutningen af 1806 indkøbt Parti The, der nu ved den

*) Generalfors. 7. Dec. 1820.

lange Henliggen var blevet ubrugeligt, men han delte Tabet, ca. 12000 Rdl. S., med Kompagniet. Hjemladningen havde en Værdi af langt over $\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. S.; den bestod væsentligst af The, men der var ogsaa en Del Silketøj og Nankin og noget Porcellæn, Puddersukker og Sago. Af disse Varer solgtes hurtigt noget med ret god Fortjeneste, men Ekspeditionens endelige Resultat var ikke gunstigt. Ikke blot gjorde dens Langvarighed og Assurancepræmien $5\frac{1}{2}$ pCt. den meget kostbar, men Varesalget herhjemme gik for langsomt; endnu 5 Aar efter Skibets Hjemkomst henlaa en meget stor Del Varer usolgt, og endnu 1835 *) og 1836 var der en ganske vist ikke betydelig Restbeholdning. Dette laa dog ikke straks for Dagen, og til en Begyndelse syntes Udfaldet at love ret godt for fremtidige Kinaekspeditioner, især hvis man ordinerede mere gangbare Varer og kunde formindske Udgifterne noget. Det besluttedes derfor med stor Stemmeferhed at udruste en ny Kinafart, skønt der i Bestyrelsen var delte Meninger om Rigtigheden heraf.

I April 1822 afgik da »Kronprinsessen«. Man anvendte den størst mulige Sparsommelighed, strøg alle undværlige Funktionærer — Besætningen blev desuagtet 99 Mand — og fik endog Fritagelse**) »dog uden al Følge for Fremtiden« for at sende en Præst med Skibet, hvilket man ikke havde kunnet opnaa***) for »Christianshavn«, men fik særlig Tilladelse til for hver af de senere Ekspeditioner, uagtet Regeringen i Principet fastholdt, at den ikke vilde befri Kompagniet

*) Generalfors. 24. Dec. 1835.

**) Reskr. 21. Marts 1822.

***) Resol. 31. Marts 1819.

derfor.*) Føringsducørerne indskrænkedes betydeligt. Lønningerne formindskedes, og de anførte og flere andre Besparelser angives at have beløbet sig til henved 17000 Rdl. S., hvori forøvrigt synes at ligge en stærk Kritik af de tidligere Udrustninger. Assurancepræmien var kun 4 pCt.

Imidlertid havde Oktroikommissionen, da den saa, at Kompagniet paany var traadt i Virksomhed, genoptaget sine Forhandlinger i 1819. Under disse var det naturligvis af Betydning at faa Rede paa, hvorledes Kompagniets Stilling virkelig var, men dette viste sig at være saare vanskeligt. Efter Balancen pr. 11. April 1818 skulde hele Aktiekapitalen være tilstede og endda et lille Overskud, og efter Balancerne pr. 11. Apr. 1820 og 1821 skulde der endnu være Dækning for 434 Rdl. for hver Aktie paa 500 Rdl. Dette Tal blev ogsaa angivet**) for Oktroikommissionen omend med Tilføjelse, at paa Grund af forskellige Omstændigheder var hver Aktie muligvis kun 200 Rdl. værd, og paa Generalforsamlingen i Januar 1821 kom atter Værdien 434 Rdl. frem. Sandheden var vistnok omtrent det, som Evaluationen af 1821 meddeler, nemlig at Formuen var ca. 1180000 Rdl., og hver Aktie skulde altsaa herefter være 246 Rdl. værd, men den virkelig opnaelige Pris var lige efter Generalforsamlingen lidt over 120 Rdl. og daledede i Aarets Løb ned under 100 Rdl. For Oktroikommissionen var det ikke let at faa Klarhed om Kompagniets Status og dets temmelig udviklede Beregninger over dets Tab ved Krigen. I sin

*) Reskr. 25. Nov. 1829 og Resol. 24. Aug. 1833. **) Komp. Skriv. 30. Okt. 1820.

Indstilling af 1821 erklærer Oktroikommissionen, at paa den ene Side maa Kompagniet angive store Tab for at begrunde sin Trang til at hjælpes, og paa den anden Side fremstille sig som levedygtigt, men dets Oplysninger, navnlig den fremlagte Balance, ere ikke saa ganske tilfredsstillende eller i den Grad nøjagtige, at bestemte Resultater deraf kunne uddrages, dog tilføjes der meget godmodigt, at »Kompagniet qua Handelsinstitut, der behøver betydelig Kredit i Udlandet, kan billigen undskyldes for en saadan Meddelelse.« Foreløbigt maatte Kommissionen erklære, at den ikke kunde blive færdig med sit Arbejde inden Oktroiens Udløb, og denne blev da, ca. 3 Uger efter at den var ophørt at eksistere, forlænget*) paa 1 Aar fra 14. Januar 1820, og næste Aar atter forlænget**) paa 1 Aar altsaa til 14. Januar 1822, dog blev det samtidigt paalagt Kommissionen at være færdig inden 1. Aug. 1821. Desuagtet afleverede Kommissionen intet Forslag til Oktroi men afgav en vidtløftig Indstilling***), og efter en Del Skriveri opnaaedes der i alt væsentligt Enighed mellem Kommissionens Flertal og Kommercekollegiet, men inden dette kunde forelægge sin Indstilling †), var Oktroiens Løbetid forbi, og man maatte da forlænge ††) den indtil videre, idet der ikke var Udsigt til i en nær Fremtid at naa noget endeligt Resultat.

Medens Kompagniet ønskede at bevare alle Rettigheder efter Oktroien af 1792 ubeskaarne og tillige at opnaa flere nye Privilegier, var hverken Oktroikommis-

*) Resol. 2. Febr. 1820 jfr. Plak. 16. Febr. s. A. **) Resol. 24. Jan. 1821 jfr. Plak. 31. s. M. ***) Indst. 14. Mai 1821.

†) Indst. 17. Sept. 1822. ††) Resol. 8. Jan. 1822 jfr. Plak. 29. s. M.

sionens Medlemmer, med Undtagelse af de to Direk-
tører, eller Kommercekollegiet stemte derfor. De ind-
stillede, at Kompagniet skulde beholde sin Eneret til
Fart paa Kina og befries for de i Oktroien af 1792
foreskrevne Begrænsninger, saaledes at det skulde
kunne udrede sine Ekspeditioner ikke blot fra inden-
landske men ogsaa fra fremmede Havne og skulde
kunne returnere med ostindiske og kinesiske Varer ikke
blot til København men ogsaa til Altona eller fremmede
Steder og endvidere være fritaget for at sælge Varerne
ved Auktion. Men paa den anden Side skulde Kom-
pagniets Eneret ikke udelukke andre Undersaatter fra
at foretage Ekspeditioner til Kina og returnere derfra
eller fra Ostindien til Altona eller fremmede Steder, og
endvidere skulde kinesiske Varer direkte fra Kina eller
Ostindien i private Danskes Skibe eller for deres Reg-
ning kunne transitere over København og i fremmede
Skibe over København og Altona. Man vilde paa-
lægge Kompagniet at svare Øresundstold, som det efter
Oktroien var fritaget for, men til Gengæld lade Rekogni-
tionen til Staten efter Oktroiens § 15 bortfalde og give
forskellige Lettelser i Tolden og Toldbehandlingen,
men om nye Privilegier kunde der ikke være Tale,
hverken om 5 pCt. Rekognition af andres ostindiske
Ekspeditioner (hvilket aldeles vilde ødelægge den Smule
ostindisk Handel, der endnu fandtes) eller om For-
pagtning af Kaffetolden eller om Eneret paa Indførsel
af The (herfor var der dog nogen Stemning i Kommis-
sionen) eller om Toldfrihed for udført The eller om
Erstatning for Ekspropriationen i 1808. Dog mente
man, at der ved passende Lejlighed kunde gives

Kompagniet en eller anden overordentlig Benaadning paa Grund af dets under Krigen udviste Patriotisme.

Den kongelige Afgørelse ved Resol. 2. Oktober 1822 forbigik i Taushed Henstillingen om en overordentlig Benaadning men fulgte iøvrigt Indstillingen, dog skulde der, inden endelig Beslutning blev taget, gives Kompagniet Lejlighed til at fremføre sine mulige Bemærkninger. Man anmodede derefter Kompagniet om at udtale sig, og tillige spurgte Oktroikommissionen*) Kompagniet, om det ikke vilde være i dets Interesse, at den meget høje Told paa indirekte indført The blev nedsat; den var over 50 pCt. af Værdien og virkede næsten prohibitivt, medens Kompagniet for sin direkte indførte The kun svarede 2 pCt. i Told. Meningen var at nedsætte Tolden med $\frac{3}{4}$ eller $\frac{4}{5}$ og tilstaa Kompagniet en Andel i Tolden. Først 2 Aar efter**) svarede Kompagniet herpaa og erklærede, at det ikke fandt en Nedsættelse af The talden gavnlig, men at det bedste var at give Kompagniet Eneret paa Indførsel af The, i alt Fald foreløbigt paa 3—5 Aar, og afskaffe Transitoplæg af The. Endnu længere Tid tog det, inden man kunde faa Kompagniet til at udtale dets Mening om en ny Oktroi paa det ved Resol. 1822 angivne Grundlag, og først da Kongen efter 3 Aars Forløb befalede***) det at svare inden 3 Maaneder, undskyldte Kompagniet sin langvarige Taushed med, at det havde villet afvente Udfaldet af de iværksatte Ekspeditioner, og afgav sin Erklæring †), der stillede sig aldeles afvisende overfor enhver Indskrænkning i

*) Skriv. 23. Nov. 1822. **) Skriv. 4. Nov. 1824. ***) Resol. 30. Aug. 1825. †) Skriv. 16. Dec. 1825.

dets Rettigheder efter Oktroien af 1792 og fastholdt dets tidligere fremsatte Ønsker. Kompagniet, der, som meddelt, allerede havde opnaaet at faa sin gamle Oktroi til at vedvare paa ubestemt Tid og kunde indse, at der ikke foreløbigt var Udsigt til at opnaa en lige saa gunstig eller endog bedre Oktroi, har aabenbart fundet det fordelagtigst at trække Sagen i Langdrag efter bedste Evne. Regeringen lod ogsaa hele Oktroispørgsmaalet hvile i en Række af Aar, vel nærmest fordi det kunde formodes, at Fremtiden vilde bringe en Løsning ved Udviklingens Gang.

IV.

I September 1822 nedlagde Tutein i Utide sit Mandat som Direktør, efter hans egen Angivelse fordi han nærede ganske andre Anskuelse om merkantile Foretagender end hans Kolleger i Direktionen, men efter disses Udsagn paa Grund af Aktionærernes Misnøje med ham*). At en Misstemning mod ham har foreligget, er sikkert, thi efter at Kompagniets mangeaarige Sekretær Mourier var valgt til Direktør i Tuteins Sted med Bibeholdelse af sin Sekretærplads, men ogsaa kun med halv Direktørhonorar, vedtog en Generalforsamling**) efter Aktionærernes Initiativ at søge om at faa Mourier indsat i Oktroikommissionen, hvilket man mente maatte medføre Tuteins Udtræden deraf. Dette mislykkedes dog, idet Mourier vel fik Sæde i Kommissionen, men Tutein forblev der og optraadte

*) Jfr. de foran S. 479 nævnte Skrifter af Bierring og Tutein.

**) Generalfors. 25. Sept. 1823.

som ivrig Modstander af Kompagniets Privilegium, ikke altid i de blideste Udtryk. Særligt krænkende fandtes et skriftligt Votum af ham, hvori bl. a. Kompagniets Ønske om Monopol paa Indførsel af The og Ophør af Transitoplæg af The betegnedes som et »gothisk Forlangende«, og Direktørerne begærede hans Udtalelser »i sin havende Form« allerunderdanigst forelagt Hans Majestæt, hvilket dog ikke ses at være sket.

Administrationsudgifterne forringedes ved, at man*) nedsatte Direktørernes Antal fra 4 til 3 og Revisorernes fra 3 til 2. Ogsaa Decisorernes Tal forandredes fra 7 til 5, men medens de i adskillige Aar havde fungeret gratis, tilstod man dem nu 200 Rdl. hver i aarligt Honorar. Resultatet af de nævnte og forskellige andre Lønnedsættelser og Indskrænkninger blev en aarlig Besparelse af 5000 Rdl., men kort efter opstod der en ny Udgift af næsten 20000 Rdl. aarligt, idet Kompagniet efter Direktionens Forslag vedtog**), at der foreløbigt i 8 Aar skulde gives Aktionærene et Udbytte eller en Rente af 4 Rdl. pr. Aktie. Dette begrundedes dels ved nogle temmelig uklare Betragtninger, hvis Mening synes at være, at Aktionærene havde Krav paa Udbytte af den Del af Kompagniets Kapital, der ikke anvendtes til Ekspeditioner, dels ved Henvisning til de omtalte Besparelser og til den heldige Ordning af Kompagniets Gældsforhold, som var opnaet. Man havde betalt Staten Resten ca. 30000 Rdl. af en Kredit i Altona fra 1812, som Kongen havde maattet indfri, og Renten, der først beregnedes til 27000 Rdl., men senere nedsattes meget betydeligt,

*) Generalfors. 14. Nov. 1822.

**) Generalfors. 22. Jan. 1824.

blev tilsidst aldeles eftergivet*). Endvidere var man blevet fri for at remittere til Dækning af Renten af den hollandske Gæld, thi Renterestancen for 1813—16 var nu betalt, og Kompagniets bataviske Krav var efter lange Forhandlinger blevet anerkendt som en den hollandske Regering paahvilende Gæld, saaledes at Renter og Afdrag deraf skulde likvideres med Renten af Kompagniets hollandske Gæld. Denne blev iøvrigt, efter at Kompagniet havde solgt ca. 600000 Rdl. kgl. Obligationer til god Kurs, opsagt til Udbetaling til 1. Okt. 1824 og omtrent $\frac{3}{4}$ deraf betalt, medens Resten konverteredes fra 5 til 4 pCt. Rente**) og endeligt afvikledes 1831.

Ved de omtalte Transaktioner sparede der noget i Rente, omend langtfra de 20000 Rdl. aarligt, som Aktionærerne fik, men Kompagniets økonomiske Stilling var iøvrigt saa lidet gunstig, at en Fordeling af Udbytte synes ganske urimelig. Evaluationen af 1821 viste vel en lille Fremgang sammenlignet med 1818, men efter Evaluationen af 1823 var der en Tilbagegang af 278000 Rdl.; Formuen var nu kun meget lidt over 900000 Rdl., svarende til 188 Rdl. pr. Aktie, og man kunde købe Aktierne til langt under 100 Rdl.***).

Efter al Sandsynlighed har Direktionen fundet sig nødt til at lade Aktionærerne faa et Udbytte for nogenlunde at bekæmpe deres stadigt voksende Misfornøjelse og Planer om at opløse Kompagniet†), og hvis dette har været Maalet, hvad Ytringer paa Generalforsamlingen tyde paa, synes det ogsaa at være naaet for en

*) Resol. 10. Sept. 1823.

**) Generalfors. 23. Sept. 1824.

***) Generalfors. 23. Sept. 1824.

†) H. Kandulff, Tordenrosten,

Kbhvn. 1825.

Tid. Oppositionens Forslag om at lade Kompagniets Regnskaber trykke, om yderligere at formindske Direktørernes og Decisorernes Antal, om at nedsætte Direktørernes Honorar og i Stedet derfor give dem en lille Tantième, ja endog om at hæve det ret kostbare og unyttige Faktori i Bengalen, forkastedes*) alle. Tutcins Forslag om at vælge 3—5 sagkyndige Aktionærer til at gennemgaa den sidste Evaluation og give Betænkning derom og om Kompagniets Stilling i det hele blev afvist af Direktionen.

»Kronprinsessen« var hjemkommen i Juli 1823 efter en heldig og hurtig Rejse paa 15 Maaneder. Foruden Varer, der blev solgte vistnok uden synderlig Fortjeneste, havde Skibet udført over $\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. S. i Pjastre til Indkøb af Hjemladning og til Betaling af Gælden fra sidste Kinafart. Chonqua fik sit Tilgodehavende, og efter Kompagniets Indstilling skænkede Kongen ham sit Portræt. Til Gengæld gjorde Chonqua en meget fin Middag for Skibets Officerer og afleverede som Gave til Frederik VI sit Portræt i forgyldt Ramme, en Kasse med en Ta-fooh, »der staar i højeste Anseelse blandt Kineserne og er et Emblem paa Lyksalighed«, og to zirlige Kasser med fin The. Overhovedet stod Kompagniet paa en særdeles venskabelig Fod med de kinesiske Købmænd, »som aldrig gaa fra deres Ord**), selv om det er givet under fire Øjne, og de ved at gaa fra det kunde undgaa store Tab«, en Ros, der endnu i vore Dage ofte høres.

Trods den heldige Rejse og uagtet alle Besparelser og en vistnok baade god og billigt indkøbt Hjemlad-

*) Generalfors. 25. Marts 1824. **) Ludvigsen anf. Værk S. 72.

ning, især The, bragte denne Ekspedition næppe nogen Fordel, thi endnu 1828 var ca. $\frac{1}{3}$ af Ladningen usolgt, og Resten deraf findes endnu i Balancen for 1836. Skibet selv foreslog Direktionen at sælge, fordi det var for lille for Kinafart og for stort for Ostindierejser, og at købe et noget mindre til ostindisk Fart, men dette forkastedes*), og da man senere**) bemyndigede Bestyrelsen til Salget, kunde der ikke opdrives nogen Køber. »Kronprinsessen« blev aldrig mere udsendt og findes i Evaluationen af 1832 ansat til 10000 Rdl., men figurerer endnu i Balancen for 1834 med en Værdi af 47000 Rdl., og det viste sig da paa Forespørgsel, at Skibet var blevet omdannet til en Lægter, fordi det hjemvendte Kinaskib kun med halv Last kunde passere Toldbodbommen og Bassinet til Kompagniets Plads. Denne Lægter eller Pram solgtes i Slutningen af 1837 for 5750 Rdl.

Efter at gentagne Forsøg i 1824 og 1825 paa at faa en Ekspedition vedtaget var mislykkedes***), skønt Direktionen henviste til Regeringens Udtalelser†) om, at Kompagniet maatte benytte sit Privilegium, hvis det vilde vente at beholde det, fik man endelig Generalforsamlingens Samtykke††) til en ny Kinaekspedition. Den var nær ved at blive forhindret ved Pengekrisen 1825, men med Statens Garanti†††) stiftede Kompagniet et Laan paa 250000 Mark Banko hos Donner i Altona, og i April 1826 afgik »Christianshavn« med en Besæt-

*) Generalfors. 25. Sept. 1823. **) Generalfors. 22. Sept. 1825.

***) Generalfors. 18. Nov. 1824 og 30. Juni 1825. †) Kom-

mercekoll. Skr. 1. Febr. og 6. Mai 1817. ††) Generalfors.

22. Sept. 1825. †††) Resol. 14. Febr. 1826, jfr. Resol.

27. Maj 1826.

ning af 101 Mand og en mod 5 pCt. Præmie forsikret Ladning til Værdi over 40000 Rdl. S.

Føringsducørerne blev afskaffede, men man maatte da naturligvis forhøje de Vedkommendes faste Løn; saaledes fik Kaptejnen nu 190 Rdl. maanedligt, medens hans Maanedsløn i 1822 kun var 24 Rdl. Selve Føringsretten, om hvilken man jævnlig gjorde bitre Erfaringer, skulde ogsaa ophøre, og Kammergodset maatte ikke omfatte Artikler, der indeholdtes i Skibets Returladning. Der udnævntes endog nogle Aktionærer til at føre Tilsyn med, at intet ulovligt foregik med Skibets Indladning og Udlosning, og der haves en kuriøs Skildring*) fra en af Tilsynsmændene om hans resultatløse**) Virksomhed som saadan.

»Christianshavns« Rejse varede omtrent 17 Maaneder; Skibet havde Havari baade paa Ud- og Hjemrejsen og kom læk hjem, men Ladningen tog ingen Skade. Kaptejnen døde paa Udrejsen, og paa Hjemrejsen døde hans Efterfølger og en Negotiebetjent, desuden var der en Del andre Dødsfald og megen Sygdom ombord.

Da man allerede i nogen Tid***) havde været klar over, at Kinaekspeditioner ikke kunde betale sig, naar man væsentligt kun udførte Sølv, og altsaa Returladningen alene skulde bære hele Foretagendet, havde man ved denne Ekspedition anlagt næsten Halvdelen af Ladningens Værdi i Varer, nemlig Jern, Staal, Tjære,

*) J. C. Engelhardt, Til d'Hr. Medinteressenter i det danske asiatiske Kompagni, Kbhvn. 1827. De »kontrollerende Interessenter« eksisterede endnu 1833 og omtales af Ludvigsen, anf. Værk .S 96 og 117.

***) Generalfors. 24. Jan. 1828.

***) Generalfors. 25. Okt. 1821.

Beg, Genever, Klæde, Guld- og Sølvtraad, Rav, Rosiner m. m., og det blev alt solgt med ret stor Fordel. Returladningen blev købt billigt*), saa at man, efter at den var fuldt betalt, kunde hjembringe over 10000 Pj. Alt tydede saaledes paa, at der var gjort en god Forretning, og efter Kompagniets Bøger angav man ogsaa Nettogevinsten til over 126000 Rdl.

Efter Hjemkomsten fik »Christianshavn« en grundig Reparation i den kgl. Dok, der ikke tog Betaling for Dokningen og leverede Materialerne uden Fortjeneste. Som Udtryk for Kompagniets Taknemmelighed herfor anmodede det om og fik allernaadigst Tilladelse til at kalde Skibet, der nu var saa godt som nyt, »Frederik VI«, og efter at Aktionærerne havde givet**) Direktionen Myndighed til at iværksætte Ekspeditioner uden at indhente Generalforsamlingens Samtykke, afgik »Frederik VI« i Maj 1829 til Kina med en Besætning af 102 Mand. Baade Skib og Ladning var assurede til 4 pCt., og af Ladningen, der havde en Værdi af ca. 440000 Rdl. S., bestod over $\frac{2}{3}$ af Værdien af Varer, der solgtes med betydelig Fortjeneste, vistnok ikke langt fra 100000 Rdl., det meste i Kina; især Klæde, Rav og Staal betaltes godt***). I Manilla købtes endel Indigo og til Salg i Kina et Parti Bomuld, Ris og Snørrottinger, hvorpaa tjentes en god Fragt, men intet derudover†). Skibet kom hjem i Oktober 1830, og Rejsen ansaas for meget fordelagtig for Kompagniet, thi foruden den værdifulde, billigt indkøbte Hjemladning ††) »saa stor som vi kunde pakke den i Skibet«

*) Ludvigsen, anf. Værk S. 54. **) Generalfors. 24. Jan. 1828.

***) Ludvigsen anf. Værk S. 72. †) Ludvigsen anf. Værk S. 66.

††) Ludvigsen anf. Værk S. 94.

bragte dette over 6000 Pjastre tilbage. Man angav da ogsaa, at der paa denne Ekspedition var en Nettogevinst af ca. 70000 Rdl.

Atter i April 1833 udgik »Frederik VI« til Kina med 104 Mands Besætning, og denne 6te Ekspedition efter 1807 blev Kompagniets sidste. Af Ladningen, der ligesom Skibet var forsikret til 4 pCt. Præmie, og hvis samlede Værdi var ikke lidt over $\frac{1}{2}$ Mill. Rdl. S., udgjorde Varerne den langt overvejende Del, deres Fakturaværdi var ca. 475000 Rdl. S. Paa Java og i Manilla var det ikke muligt at sælge noget, men sidstnævnte Sted købtes et Parti Ris og et større Parti Snørrottinger, der ved Salg i Kina gav en god Fragt, og et Parti Bomuld og Sago blev købt til Hjemmemarkedet*). Skibet hjemkom efter en heldig og hurtig Rejse ($14\frac{1}{2}$ Maaned) i Slutningen af Juni 1834, og da Udladningen blev solgt fordelagtigt i Kina, og Returladningen var billigt købt og af god Kvalitet**), syntes Resultatet ganske godt***), og Renfortjenesten ansloges til over 43000 Rdl. Det virkelige Udfald af denne og de to foregaaende Ekspeditioner kan ikke nøjagtigt oplyses, og hvad derom angives efter Kompagniets Bøger, er ganske vildledende. Beregningen skete nemlig saaledes, at man, efter at der ved hvert Skibs Hjemkomst var solgt, hvad der kunde sælges ved Auktion, ansatte Resten af Ladningen til en Værdi, der svarede til de opnaaede Auktionspriser, og derpaa opgjorde Ekspeditionens Resultat herefter og overførte Restladningen til Kontoen for usolgte Varer. Senere

*) Ludvigsen anf. Værk S. 99. **) Ludvigsen anf. Værk S. 105 og 110. ***) Ludvigsen anf. Værk S. 118.

Tab ved Salg til lavere Priser, Svind og Forringelse ved Henliggen, Omkostninger m. m. faldt altsaa ikke paa Ekspeditionens Konto, men paa Varebeholdningens. Den i 1835 valgte Undersøgelseskomité kom ved en rigtigere Beregning, der tillige belastede Ekspeditionerne med Renter af de paa dem anvendte Kapitaler, til det Resultat, at de tre sidste Ekspeditioner, der efter Bøgerne angaves at have bragt en Fortjeneste af over 238000 Rdl., i Virkeligheden havde forvoldt et Tab af over 158000 Rdl. foruden Omkostningerne paa de endnu henliggende Varer og Renter af den i dem stikkende Kapital. Assuranceudgifterne for de tre Ekspeditioner beløb sig efter Kompagniets Bøger til næsten 164000 Rdl., og de hjembragte Varer henlaa for længe usolgte. Saaledes var der 1835 ifølge Evaluationen endnu Varer fra 1827 og for 300000 Rdl. fra 1830, og 1838 fandtes der for 100000 Rdl. Varer fra 1830 og for ca. 300000 Rdl. fra 1834. Især af The, der lider meget ved Henliggen, var der store Oplag, saaledes efter Kompagniets egne Opgivelser 1 Mill. R ved Udgangen af 1833 og 250000 R ved Udgangen af 1838. Udførsel af The til Udlandet kunde saa godt som ikke finde Sted, da Prisen var langt højere i København, og Kompagniet var altsaa henvist til Kongeriget og Hertugdømmerne som Opland. For dette Omraade var det ogsaa stærkt beskyttet derved, at det kunde indføre direkte og kun svarede en Told af 2 pCt., medens andre kun kunde indføre indirekte og maatte betale 34 R pr. Q i Told for simple The og 47 $\frac{1}{5}$ R for finere The, hvilket i 1835 var 60 à 80 pCt. af Værdien*), og som Følge heraf var der kun en meget

*) Viborg Stændertid. 1842 Sp. 127.

ringe Fortoldning af indirekte indført The. Desuagtet afsatte Kompagniet ikke stort mere end til Hovedstadens Forbrug, thi den største Del af Provinsernes og Hertugdømmernes Behov tilfredsstilledes ved en meget lønnende Indsmugling af The fra Hamborg*). I den nedenfor omtalte Indstilling af 1836 fra Kommercekollegiet beregner dette det aarlige Forbrug til 450000 \mathfrak{R} , og da der i 1832 kun blev fortoldet 5226 \mathfrak{R} fremmed The i Danmark og Hertugdømmerne, og Kompagniets Salg sættes til 150000 \mathfrak{R} , antager Kollegiet, at der det nævnte Aar er indsmuglet 300000 \mathfrak{R} . Efter Kompagniets egen Angivelse**) har det fra 1832—36 solgt 170000 \mathfrak{R} aarligt, saa at en mellemstor Ladning paa 5—600000 \mathfrak{R} var tilstrækkelig til dets Afsætning i mindst 3 Aar. Hermed stemmer det omtrent, at Kompagniets 5 Ladninger 1821—1834 hjembragte ialt 3171946 \mathfrak{R} The, hvoraf 250000 \mathfrak{R} var tilbage ved Udgangen af 1838.

Det er forøvrigt ret ligegyldigt, om man vil lægge Tabet paa Ekspeditionerne eller paa Varerne eller særligt give Assurancen Skylden; thi at der var Tab, er en given Ting, og de var saa store, at de ikke kunne tilregnes den nu i Forhold til Virksomheden altfor kostbare Administration alene, end ikke om dertil lægges Udbyttet til Aktionærene, som ifølge en 1832 tagen Beslutning stadigt blev givet med 4 Rdl. aarligt pr. Aktie, sidste Gang i December 1839. Endnu 1829 viser Evaluationen en Formue af 863000 Rdl., men 1832 var den formindsket med 100000 Rdl., 1835 med

*) Nathanson S. 829.
1838.

**) Skriv. til Kommercekoll. 30. Marts

ca. 190000 Rdl., og Kompagniets sidste Evaluation af 1838 angiver Formuen til 365000 Rdl. Det kunde forudses, at Kompagniet vilde dø af sig selv, hvis man ikke slog ind paa en anden Vej, og hertil fandtes der hos de ledende Mænd hverken Lyst eller Kræfter. Man forstaar ikke, hvorledes Direktionen endnu 1835, da $\frac{1}{5}$ af Aktiekapitalen var tabt og enhver Tanke om at foretage en Ekspedition syntes udelukket, kan udtale*), at »Status er aldeles ikke af en saadan Beskaffenhed, at det nærværende Øjeblik kan kaldes kritisk eller foruroligende«, men den maa vel have ment det, da den af al Magt modsatte sig Kompagniets Opløsning.

V.

Ønskeligheden af at ophæve Kompagniets Privilegium, hvilket under de givne Forhold temmelig sikkert maatte medføre Kompagniets Opløsning, traadte efterhaanden stærkt frem, og en særlig Anledning til at rejse Spørgsmaalet derom opstod snart. Der synes nemlig at have været nogen Tvivl, om Kompagniets Eneret til direkte Indførsel af kinesiske Varer omfattede Indførsel af saadanne Varer til København fra de dansk-ostindiske Besiddelser, og i alt Fald en enkelt Gang har man udtrykkeligt tilladt Salg af saadanne Varer i København**). Da Kompagniet beklagede sig herover, begrænsede Regeringen straks den givne Tilladelse og tilkendegav, at lignende Tilladelser ikke fremtidigt kunde ventes***), men ved samme Lejlighed befalede

*) Generalfors. 22. Jan. 1835.

**) Reskr. 28. Nov. 1829.

***) Resol. 4. Juni 1830.

Kongen Kancelliet at undersøge, om Kompagniets Eneret strakte sig ogsaa til Indførsel af kinesiske Varer fra Danmarks Besiddelser i Ostindien, og hvis dette var Tilfældet, om da Oktroiens Bestemmelser kunde forenes med Hensynet til at fremme Handelen paa Ostindien. Under de derved fremkaldte Forhandlinger erkendtes det, at Kompagniets Eneret omfattede det nævnte Tilfælde, men tillige at det var rettest at søge Eneretten forandret eller ophævet, da den til Skade for dansk Handel og danske Kolonier udelukkede andre fra Ekspeditioner, som Kompagniet ikke selv vilde eller kunde iværksætte. Grosserersocietetets Komité androg*) ogsaa om Ophævelse af Kompagniets Monopol, der »ikke udretter videre end at forsyne Hovedstaden med Theer, som for største Delen i flere Aar have henligget i Pakhusene, og nogle faa andre Vare, som møjsommeligt og langsomt udhøkres til Priser ca. 60 à 70 pCt. højere end de, hvortil disse Artikler i Hamborg kunne købes af Konsumenterne«.

Oktroikommissionen, der selvfølgelig blev raadspurgt, afgav den 29. Dec. 1832 sin saakaldte »endelige« Betænkning**), fra hvilken dog de to Direktører i Kompagniet dissentierede. Kommissionen erklærer, at »en paa nøjagtige Kalkuler grundet Beretning om Kompagniets Tilstand se vi os ikke i Stand til at afgive, thi de af Kompagniets Direktører, der tillige ere Medlemmer af Kommissionen, have forment ikke at burde eller kunne forelægge os en saadan«. Der tilføjes, at Aktiernes Pris i Omsætningen er 70 à 75 Rdl. De to

*) Ansøgn. 13. Juli 1831. **) Oktroikommissionen vedblev dog at eksistere, og endnu Resol. 9. Marts 1837 indsatte et nyt Medlem i den.

Direktører i Kommissionen beklage sig over Tuteins Angreb paa Kompagniet og sætte som Betingelse for, at de kunne udtale sig uforbeholdent, at Tutein skal stille »antagelig Borgen« for, at han ikke herefter som hidtil skal forglemme, at Anledningen til hans Indtræden i Kommissionen var, at han dengang var Direktør i Kompagniet, og at Hensigten med Kommissionen er Udarbejdelsen af en ny Oktroi for Kompagniet, men ikke at ophæve det. Flertallet af Kommissionen kom til det Resultat, at Kompagniet ikke havde Udsigt til at kunne trives, og at dets Eneret ikke bragte det nogen Fordel, virkede uforholdsmæssig fordyrende for Konsumenterne og var til Skade for Statens Toldindtægter, hvorfor den burde ophæves. Imidlertid var hele Kommissionen enig om, at Kompagniet havde kongeligt Tilsagn om en Løbetid af 20 Aar for Oktroien, som derfor ikke kunde ophæves inden Udløbet af dette Tidsrum, men medens de to Direktører hævdede, at de 20 Aar maatte regnes fra den Tid, en ny Oktroi blev givet, fastholdt Kommissionens Flertal, at de 20 Aar løb fra 12. April 1823, fra hvilken Dag Oktroien var forlænget paa ubestemt Tid. Dette Spørgsmaal var af stor Betydning saavel for Staten som for Kompagniet, thi saa længe Oktroien løb, kunde der ifølge dens § 2 ikke ske Nedsættelse af Indførselstolden af The, men en saadan Nedsættelse maatte efter de foreliggende Forhold betragtes som næsten nødvendig.

Kommercekollegiet førte Forhandlinger med begge Kancellier om Oktroikommissionens Erklæring og efter nogle Paamindelser*) om at fremskynde Sagen, afgav

*) Resol. 16. Febr. og 14. Maj 1836.

det under 24. Mai 1836 den Indstilling til Kongen, at Oktroien skulde forblive i Kraft indtil 12. Apr. 1843, men derefter skulde saavel Oktroien som samtlige de Kompagniet som oktroieret Handelsselskab forundte Rettigheder være endeligt ophævede. Den kongelige Resolution herom kom dog først over 1½ Aar senere, idet man afventede Udviklingen af Forholdet indenfor Kompagniet.

Her var der paany begyndt en meget urolig Tid, idet det ikke længere lod sig skjule, selv paa Balancerne, at det gik ned ad Bakke med rivende Fart. Paa en Generalforsamling i Slutningen af 1834, hvor bl. a. Professor David tog stærkt til Orde mod Bestyrelsen, spurgte man, hvortil den Million var gaaet, hvormed Balancen var formindsket i de sidste 10 Aar, og ankede over øjensynlige Urigtigheder i Balancen bl. a. den foran omtalte Værdsættelse af »Kronprinsessen«. Næste Aar indfandt sig paa Generalforsamlingen*) uberettigede Personer »som endog ved upassende Opførsel forstyrrede Forsamlingens Fred«, der i sig selv ikke var meget stor, idet Aktionærerne bittert ankede over Kompagniets sørgelige Tilstand. Et Forslag om at udnævne en Komité til at afgive Betænkning om Kompagniets hele Stilling, nægtede Justitsdirektøren, Borgmester Schäffer, der ifølge Oktr. § 22 var Dirigent, at sætte under Afstemning under et intetsigende Paaskud; Aktionærerne protesterede derimod, og over 100 forlod Mødet**). Paa en af Aktionærerne begært ekstraordinær Generalforsamling***), der varede

*) Generalfors. 22. Jan. 1835. **) »Dagen« f. 28. Jan. 1835, »Fædrelandet« f. 1. Febr. 1835. ***) Generalfors. 2. Marts 1835.

5 Timer, nægtedes ligeledes og under samme Paaskud Afstemning om Forslaget, men da Aktionæerne i Henhold til Konventionens § 143 gav Direktionen Valget mellem inden kort Tid at lade afstemme eller have deres Mandater forbrudt, gav den efter. *) Paa to senere Generalforsamlinger**) vedtog man derpaa at udnævne den omtalte Komité og valgte dertil 5 Medlemmer, hvoriblandt L. N. Hvidt og David, og efter nogen Modvillje og Forhalingsforsøg fra Direktionens Side***) kom Komitéens Betænkning i Slutningen af 1835. Betænkningen erklærede, at Kompagniets Formue stadigt formindskedes og nu kun var 452000 Rdl., altsaa ikke blot mindre end Balancen viste, men ogsaa mindre end Evaluationen antog, og at den tillige blev mere og mere urealisabel, idet Gælden forøgedes og Varebeholdningen voksede, hvortil kom, at Ekspeditionerne gav Tab, og at Administrationsomkostningerne ca. 22000 Rdl. aarlig var for store. Kompagniet kan derfor ikke bestaa uden en total Forandring i dets Virkemaade, men en saadan vil blive vanskelig at gennemføre, og da Regeringen formentlig vil yde et Vederlag for Ophevelsen af Kompagniets Privilegium, der jo endnu er sikret for mindst 7 Aar, kan der nu ske en nogenlunde fordelagtig Realisation. Det foreslaas derfor at aabne Underhandlinger med Regeringen og, hvis dette ikke vedtages, vil Komiteen fremsætte Forslag om Kompagniets fremtidige Virksomhed.

Direktionen nægtede †) at sætte et i Henhold til Betænkningen fremsat Forslag om at vælge Komiterede

*) »Dagen« f. 6. Marts 1835. **) Generalfors. 22. Apr. og 18. Mai 1835. ***) »Kjøbenhavnsposten« f. 26. Aug. 1835
 †) Generalfors. 18. Jan. 1836.

til at underhandle med Regeringen under Afstemning saa vel som et Forslag om ikke at vælge nogen Direktør paa bestemt Tid paa Grund af Uvisheden om, hvor længe Kompagniet kom til at bestaa, og Aktionæerne, der for dette forudsete Tilfælde havde sørget for Tilstedeværelsen af Notarius publicus for paa Stedet at nedlægge Protest, fik ham ikke indladt i Mødesalen. De ansøgte nu Kongen om i Henhold til Oktr. § 23 at beskikke Kompagniet en Præsident for at faa en upartisk Leder af Generalforsamlingerne, men Kommercekollegiet vægrede sig ved*) at indgive Indstilling derom. Derimod blev det ved flere kgl. Resolutioner**) misbilliget, at Afstemning var nægtet, og det lykkedes da endelig at faa Forslaget vedtaget og Komitéen valgt***) med meget stor Stemme flerhed. Komitéen anmodede derpaa gentagne Gange om, at nogle Embedsmænd fra de Kollegier, som Sagen vedrørte, maatte sammentræde med den til Forhandling, men herpaa svarede Regeringen ikke. Derimod faldt der den 27. Dec. 1837 kgl. Resolution paa Kommercekollegiets Indstilling af 1836, hvorved denne blev godkendt, dog saaledes, at Oktroien skulde vedvare indtil 1. Mai 1843. »Fremdeles skal det bekendtgøres Kompagniets Direktion, at der, naar den nye Toldtarif for Danmark og Hertugdømmerne har faaet Lovskraft, kan forventes nærmere Bestemmelse om en billig Erstatning for den Nedsættelse i den nuværende Indførselstold paa indirekte Handel med Theer, som derved maatte være paabudt. Ligeledes bemyndiges Kollegiet til at modtage de Til-

*) Kommercekoll. Skriv. 30. Aug. 1836. **) Resol. 14. Mai og 24. Sept. 1836. ***) Generalfors. 28. Juli 1836 og 18. Mai 1837.

bud, som fra Kompagniets Side maatte være gjorte for Afstaaelse af Monopolet«.

Fra Kompagniet fremkom derefter et Tilbud*) om, at det straks vilde opgive sin Eneret mod at erholde Thetolden, der formentes at burde sættes til 10 β pr. \bar{u} , indtil 1. Mai 1843 med Fradrag af 2 pCt. Sandsynligvis for at styrke Stillingen under Forhandlingerne vedtog man at tage et Forslag under Overvejelse om, hvis »Frederik VI« kunde sælges, at købe eller fragte et andet Skib til en Ekspedition til Kina, og maaske af samme Grund betegnede Kompagniet i sin Skrivelse til Kommercekollegiet det som et Brud af de tidligere kongelige Løfter om en Oktroi paa 20 Aar, at der faktisk kun var sket en Forlængelse paa 5 Aar. Udtrykkene var ret stærke og havde nær fremkaldt en Anklage for Majestætsfornærmelse, men Kongen mente, at man skulde lade det passere i Taushed.

Regeringens Svar**) paa Tilbudet var, at hvis Kompagniet vilde opgive alle sine oktroierede Rettigheder fra 1. Januar 1839, paa hvilken Dag den nye Toldtarif af 1. Mai 1838 traadte i Kraft, skulde den fra dette Tidspunkt og til 1. Mai 1843 erholde Thetolden 10 β pr. \bar{u} med Fradrag af 20 pCt., altsaa 8 β pr. \bar{u} , og hvis Kompagniets Realisation blev tilendebragt inden 1. Mai 1843, vilde Staten paa en Gang udbetale en Sum for den endnu tilbageværende Tid beregnet efter den Maalestok, som Fortoldning af The udviser fra 1. Jan. 1839 og indtil Realisationens Tids-

*) Skriv. til Kommercekoll. 30. Marts 1838. **) Resol. 5. Sept. 1838.

punkt; men herved skulde ogsaa ethvert yderligere Krav fra Kompagniets Side være bortfaldet. Den saaledes af Regeringen foreslaaede Erstatning var betydeligt mindre, end hvad Kompagniet havde forlangt, og dette begærede derfor, at Staten skulde overtage Pensioneringen af dets Funktionærer, 3610 Rdl. aarligt, hvilket Regeringen ved Resol. 24. Apr. 1839 gik ind paa for at faa Ende paa Sagen*), uagtet Staten, da Pensionerne kapitaliserede udgjorde 36—40000 Rdl., havde staaet sig bedre ved at modtage Kompagniets første Tilbud. Forresten gjorde Kompagniet gældende, at det endnu i Begyndelsen af 1839 vilde have en Beholdning af ca. 250000 ₰ The, og da dette kunde formodes foreløbigt at ville begrænse Indførslen af The, kunde man billigvis ikke beregne Erstatningen fra Realisationens Tidspunkt paa den af Regeringen angivne Maade, men maatte lægge et fast Kvantum til Grund, 300000 ₰ aarligt. Ogsaa dette fik Kompagniet sat igennem, men ikke til sin Fordel, da der 1839 blev fortoldet mere end det nævnte Kvantum.

Under de givne Forhold var det en Formsag at opnaa Aktionærernes Beslutning om, at Kompagniet skulde opløses inden 1. Mai 1843; det vedtoges**) enstemmigt med den i Oktroiens § 23 foreskrevne kvalificerede Majoritet af Aktier. Fra Antallet af disse, 4800, drog man de 986 Aktier, som Kompagniet efterhaanden selv havde indkøbt, og 33 Aktier uden Stemmeret, som Kongen ejede, og 309 Aktionærer med 2706 Aktier stemte for Opløsningen.

*) Finansdep. Skriv. 4. Dec. 1838. **) Generalfors. 27. Dec. 1838 og 14. Febr. 1839.

Kompagniet oplevede endnu en lang Række Generalforsamlinger i Anledning af Likvidationen, og denne var allerede vidt fremskredet, før man i Mai 1840 fik vedtaget*), at den skulde udføres af Direktionen i Forbindelse med den bestandige Kommission og tre valgte Medlemmer, hvilket i 1841 blev forandret**) til, at Direktøerne skulde tilendebringe den nu næsten fuldendte Opgørelse, der ikke behøvede at forelægges for en Generalforsamling.

Kompagniets Skib, Varer og faste Ejendomme solgtes 1839—40, Funktionærerne opsagdes til 11. Apr. 1840, og Kontorinventar o. desl. forauktioneredes 1841. Kompagniet siges at have solgt sin Varebeholdning heldigt, og Realisationen af dets faste Ejendomme skal***) være gaaet »temmelig gunstigt«, men i alt Fald det sidste synes uforeneligt med Forholdet mellem Købesummerne og Ejendommenes Vurderings- og Assurancesummer †). Godtgørelsen for Thetolden udgjorde 104464 Rdl. 4 ₤, der udbetaltes ††) i Løbet af 1840, men Kompagniet betalte Staten noget over 30000 Rdl., mod at den overtog †††) Livrenterne til Kompagniets Pensionister; Funktionærernes Pension var, som bemærket, gratis overtaget af Staten.

Af Aktierne mortificeredes 23 og til de resterende 3791 blev i December Termin 1840 fordelt 100 Rdl. pr. Aktie, i Juni Termin 1841 yderligere 40 Rdl. og endelig den 31. Juli 1845 et Restbeløb af 3 Rdl. 2 ₤, ialt 143 Rdl. 2 ₤. Noget nøjagtigt Regnskab for

*) Berlingske Tid. f. 24. Mai 1840. **) Generalfors. 5. Apr. 1841.

***) Nathanson, S. 832. †) Se ogsaa Ludvigsen, S. 118. ††)

Kommercekoll. Skriv. 18. Jan. 1840. †††) Skriv. fra Direkt. f. Statsgælden 5. Okt. 1841.

Likvidationen har ikke været at finde, men efter dens Resultat maa Kompagniets Formue ved dets Opløsning, naar Erstatningen for Thetolden holdes udenfor, have været henved 500000 Rdl., heri iberegnet en kgl. Obligation paa 170000 Rdl. fra 1777 for Afstaaelsen til Staten af Kompagniets ostindiske Etablissementer, der først skulde betales, naar Selskabet opløstes.

Ved Plak. 22. Marts 1844 blev det bekendtgjort, at Oktroien af 1792 var ophævet og den kinesiske Handel frigivet. Den bestandige Kommission holdt sit sidste Møde den 26. Febr. 1845, men endnu i Slutningen af 1847 finder man de to sidste Direktørers Underskrift paa Kompagniets Vegne.

Den sidste Del af Kompagniets Arkiv afleveredes til det Offentlige den 11. Okt. 1847.

Der kan selvfølgelig ikke rettes nogen Bebrejdelse mod Kompagniet eller dets Direktion for de store Tab, som det led ved Krigen 1807 og de derpaa følgende ulykkelige Pengeforhold, men det var heller ikke dem, der voldte Kompagniets Død. Da den værste Tid var forbi, stod Kompagniet endnu med en Kapital — større end den Aktiekapital, hvormed det nuværende østasiatiske Kompagni stiftedes — som kunde have gjort det muligt at gaa frem paany, men ganske vist ikke i det gamle Spor, og paa den anden Side selv om de uheldige Begivenheder i 1807 og de følgende Aar ikke var indtrufne, vilde Kompagniets Tilværelse, saaledes som det blev spaaet allerede længe forinden, kun have været et Tidsspørgsmaal, hvis man var vedblevet ad

den gamle Vei. »Oktroien passede kun for den Periode, da Danmarks Neutralitet midt under en almindelig Krig sikrede det hele Østersøens Forsyning med ostindiske Varer, saa at den største Del af de indførte Varer igen udførtes og fandt let Afsætning.« *) Det kunde forudses, at der efter 1814 vilde komme en lang Fredsperiode, og den tidligere Erfaring lærte, at under en saadan kunde Kompagniet ikke vente Afsætning udenlands, og at det indenlandske Marked, hvis Købeevne endda nu var forringet og fra hvilket Norge tilmed var forsvundet, ikke kunde optage nogen betydelig Indførsel af asiatiske Varer. Hvis Virksomheden skulde fortsættes med Udsigt til Fordel, maatte man enten begrænse sig til at forsyne Indlandet med disse Varer eller tillige tage Sigte paa de udenlandske Markeder ved direkte Udførsel fra og Indførsel til disse, men i begge Tilfælde maatte Kompagniets hele Organisation omordnes, og dets store og kostbare Ekspeditioner omdannes efter de forandrede Opgaver. Man maa beklage, at der ikke fandtes Mod og Kraft til i det mindste at forsøge at bryde nye Baner, saa meget mere som det Grundlag for en ny Oktroi, der ved Resol. 2. Okt. 1822 forelagdes Kompagniet, viste, at der fra Regeringens Side intet vilde være til Hinder for en ny Ordning. I Stedet derfor lod man Kompagniet langsomt forbløde sig ved Administrationsomkostninger, der var altfor store i Forhold til den ringe Virksomhed, urimeligt Udbytte til Aktionærerne og tabvoldende Ekspeditioner. At man vedblev hermed og først saa at sige nødtvungent skred til Selskabets Opløsning,

*) Kollegialtid. 1844 S. 402.

kan kun forstaas og til en vis Grad undskyldes, naar man ser hen til det Haab, der stadigt næredes og endnu kom frem i Undersøgelseskomiteens Betænkning af 1835, om naar man blot kunde holde Liv i Kompagniet, engang at faa nye store Privilegier, der kunde sætte det i Stand til uden egen Anstrengelse at vinde frem. Det lader sig ikke nægte, at Regeringens Udtalelser ved forskellige Lejligheder har givet nogen Anledning til at vække denne Tro, men de indeholde dog ikke bestemte Løfter, og i alt Fald har Kompagniet adskillige Gange modtaget betydelig Hjælp og Støtte fra Staten.

Bilag 5.

Udsendte Skibe efter 1807.

		til	Kontanter og Varer	Varer alene
			Rdl. S.	Rdl. S.
1818	Kronprinsessen 334 ¹ / ₂ K. L.	Ostindien	295100	50500
1819	Christianshavn 372 >	Kina	549800	75300
1822	Kronprinsessen 334 ¹ / ₂ >	Kina	611000	81000
1826	Christianshavn 372 >	Kina	410300	193000
1829	Frederik VI 372 >	Kina	442300	302000
1833	Frederik VI 372 >	Kina	456100	414000

Bilag 6.

Hjemkomne Skibe efter 1807.

		fra	Ladningen solgt for	Fakturaværdi
			Rdl. S.	Rdl. S.
1820	Kronprinsessen.....	Ostindien	661830	300000
1821	Christianshavn.....	Kina	808020	550000
1823	Kronprinsessen.....	Kina	500030	330000
1827	Christianshavn.....	Kina	442690	435000
1830	Frederik VI.....	Kina	595480	497000
1834	Frederik VI.....	Kina	519090	475000

De angivne Tal ere væsentligst tagne fra Kompagniets Bøger, idet Toldskriverens Indberetninger kun foreligge meget ufuldstændigt.

Bilag 7.

Evaluationer.

Aar 1790	2,027563 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 7 $\frac{1}{2}$	pr. Aktie 422 Rdl.
— 1795	2,524448 — 2 - » -	— 525 —
— 1798	2,731554 — » - 1 -	— 569 —
— 1801	3,013898 — 1 - 15 -	— 628 —
— 1804	4,156960 — 4 - 15 -	— 866 —
— 1807	3,095110 — 3 - » -	— 645 —
— 1809	1,834862 — 1 - 8 -	— 382 —
— 1812	÷ 968983 — 4 - 8 -	— 0 —
— 1815	÷ 2,472484 — 1 - 2 -	— 0 —
— 1818	1,104161 — 4 - 8 -	— 230 —
— 1821	1,180527 — 1 - 9 -	— 246 —
— 1823	902546 — 4 - 1 -	— 188 —
— 1826	803956 — 1 - 15 -	— 167 —
— 1829	863685 — » - 7 -	— 180 —
— 1832	677484 — 1 - 15 -	— 141 —
— 1835	482403 — 2 - 13 -	— 118 —*)
— 1838	365452 — 5 - 5 -	— 95 —**)

Bilag 8.

Direktøerne fra 1791.

Erichsen, E., Agent, 1791—93. Frabad sig Genvalg.

Skibsted, P. F., Generalfiskal, 1791—1812. †

Cramer, L. J., Bankkommissær, 1791—96.

Fix, J. L., Guvernør, 1791—1805. Fratraadt paa Grund af Sygdom.

Anker, C.***), Konferensraad, 1793—1815.

*) Her er kun regnet med 4070 Aktier, da Kompagniet selv havde indkøbt 730 Aktier for 57532 Rdl. Regnes paa sædvanlig Maade, bliver Formuen 539936 Rdl. og Aktiens Værdi 112.

**) Der er fradraget 970 Aktier, som Kompagniet havde købt for 74530 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$. Efter sædvanlig Beregning bliver Formuen 439983 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 5 $\frac{1}{2}$ og Aktiens Værdi 91.

***) Anker rejste til Norge 1811, men beholdt sin Plads i Direktionen indtil 1813, dog uden Honorar; genvalgte dog 19. Jan. 1814, men betragtedes som fratraadt paa Generalfors. 6. Marts 1815.

- Duntzfeldt, C. V., Agent, 1796—96. Fratraadt.
Vogelsang, F. V., Superkargo, 1799—1813. †
Selmer, R. S., Grosserer, 1805—1833. †
Klingberg, C., Højesteretsadvokat, 1812—1819. Fratraadt.
Tutein, Er., Generalkonsul, 1816—22. Fratraadt.
Hauser, C., Konferensraad, 1816—23.
Schäffer, F. C., Borgmester, 1819—37.
Mourier, R. P. F., Justitsraad, 1823—36. †
Müffelmann, H. C., Grosserer, 1833—47.
Eberlin, P. J. A. C., Højesteretsassessor, 1837—47. †
Duntzfeldt, V. F., Grosserer, 1837—47.
-

Bilag 7.

Evaluationer.

Aar 1790	2,027563 Rdl. 5 $\frac{1}{2}$ 7 $\frac{1}{2}$	pr. Aktie 422 Rdl.
— 1795	2,524448 — 2 - » -	— 525 —
— 1798	2,731554 — » - 1 -	— 569 —
— 1801	3,013898 — 1 - 15 -	— 628 —
— 1804	4,156960 — 4 - 15 -	— 866 —
— 1807	3,095110 — 3 - » -	— 645 —
— 1809	1,834862 — 1 - 8 -	— 382 —
— 1812	÷ 968983 — 4 - 8 -	— 0 —
— 1815	÷ 2,472484 — 1 - 2 -	— 0 —
— 1818	1,104161 — 4 - 8 -	— 230 —
— 1821	1,180527 — 1 - 9 -	— 246 —
— 1823	902546 — 4 - 1 -	— 188 —
— 1826	803956 — 1 - 15 -	— 167 —
— 1829	863685 — » - 7 -	— 180 —
— 1832	677484 — 1 - 15 -	— 141 —
— 1835	482403 — 2 - 13 -	— 118 —*)
— 1838	365452 — 5 - 5 -	— 95 —**)

Bilag 8.

Direktøerne fra 1791.

Erichsen, E., Agent, 1791—93. Frabad sig Genvalg.

Skibsted, P. F., Generalfiskal, 1791—1812. †

Cramer, L. J., Bankkommissær, 1791—96.

Fix, J. L., Guvernør, 1791—1805. Fratraadt paa Grund af Sygdom.

Anker, C.***), Konferensraad, 1793—1815.

*) Her er kun regnet med 4070 Aktier, da Kompagniet selv havde indkøbt 730 Aktier for 57532 Rdl. Regnes paa sædvanlig Maade, bliver Formuen 539936 Rdl. og Aktiens Værdi 112.

**) Der er fradraget 970 Aktier, som Kompagniet havde købt for 74530 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$. Efter sædvanlig Beregning bliver Formuen 439983 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$ 5 $\frac{1}{2}$ og Aktiens Værdi 91.

***) Anker rejste til Norge 1811, men beholdt sin Plads i Direktionen indtil 1813, dog uden Honorar; genvalgtes dog 19. Jan. 1814, men betragtedes som fratraadt paa Generalfors. 6. Marts 1815.